

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE V KONTEXTE
MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Rigorózna práca

Študijný odbor : 3.4.1 Právo

Pracovisko (katedra/ústav): Katedra medzinárodného a európskeho práva, oddelenie medzinárodného práva, medzinárodných vzťahov a politiky

Stupeň kvalifikácie: Doktor práva (v skratke „JUDr.“)

Dátum odovzdania: Jún 2014

Banská Bystrica, 2014

Ing. Mgr. Jaroslav Bič

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Ja, Ing. Mgr. Jaroslav Bič, čestne vyhlasujem, že som predloženú rigoróznú prácu na tému *Občianstvo Európskej Únie v kontexte medzinárodného práva* vypracoval samostatne a že som používal len zdroje uvedené v zozname bibliografických odkazov.

V Banskej Bystrici, dňa 25.6.2014

.....

Ing. Mgr. Jaroslav Bič

ABSTRAKT

BIČ, Jaroslav: Občianstvo Európskej únie v kontexte medzinárodného práva. [Rigorózna práca] – Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici. Právnická fakulta; Katedra medzinárodného a európskeho práva; Oddelenie medzinárodného práva, medzinárodných vzťahov a politiky. – Stupeň odbornej kvalifikácie: Doktor práva. – Banská Bystrica: PrF UMB, 2014. 83 s.

Zameranie predkladanej rigorózne práce je upriamené na problematiku štátneho občianstva kontexte medzinárodného práva s prihliadnutím na konkrétnosti v právnej úprave Slovenskej republiky, ako aj občianstva EÚ a judikatúry Súdneho dvora Európskej únie s ním súvisiacej. Cieľom rigorózne práce je na základe teoretických poznatkov a judikatúry Súdneho dvora EÚ bližšie priblížiť problematiku občianstva EÚ a na základe rozhodnutí Súdneho dvora EÚ poukázať na jeho dôležitosť a význam pre všetkých občanov EÚ.

Kľúčové slová:

Občianstvo. Štátne občianstvo. Nadobúdanie štátneho občianstva. Strata štátneho občianstva. Občianstvo Európskej únie. Súdny dvor Európskej únie. Súdne rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie. Medzinárodné právo.

ABSTRACT

BIČ, Jaroslav: Citizenship of European Union in the Context of International Law. [Doctoral thesis] – Matej Bel University in Banská Bystrica. Faculty of Law; Department of International and European Law; Department of International Law, International Relations and Politics. – Qualification level: Doctor of Law. – Banská Bystrica: PrF UMB, 2014. 83 s.

The focus of the presented thesis is directed towards the issue of citizenship in the context of international law with regard to specifications in the legislation of the Slovak Republic as well as EU citizenship and the case law of Court of Justice of the European Union. The aim of the doctoral thesis is to bring closer the issue of EU citizenship by using theoretical knowledge and the case law of Court of Justice of the European Union and to point out the importance and significance of EU citizenship for all EU citizens by decisions of Court of Justice of the European Union.

Key words:

Nationality. Citizenship. Acquisition of Citizenship. Deprivation of Citizenship. European Union Citizenship. Court of Justice of the European Union. Case law of Court of Justice of the European Union. International Law.

PREDHOVOR

Človek ako tvor spoločenský má tendenciu spájať sa, zlučovať do rôznych foriem spoločenstva už odnepamäti. Tieto skupiny, sprvoti zakladané skôr z rodovej príbuznosti, neskôr z účelov spoločných potrieb zabezpečovania existencie takýchto spoločenstiev až po potrebu ochrany a vzájomnej podpory v rôznych smeroch, sprevádzajú ľudstvo počas celého chodu dejín. Nadobudnutím organizovaných foriem zriadenia a ich zabezpečenia určitou legislatívou, dochádza k vzniku štátov a teda aj z ich obyvateľov sa stávajú občania štátu s konkrétnymi privilégiami a zodpovednosťou.

Potreba integrácie predurčuje ľudí k príslušnosti k určitému štátu, ktorý spoluvytvárajú a požívajú výhody z toho plynúce, zároveň sa podieľajú aj na znášaní následkov svojho konania, neplnenia si stanovených povinností. V súvislosti s tým je potrebné aj vymedzenie terminológie, týkajúcej sa obyvateľstva ako takého, štátneho občianstva ako právneho zväzku občanov a konkrétneho štátu, a to nielen v medzinárodnom chápaní, ale v našich zemepisných šírkach aj v aktuálnom pohľade vo vzťahu k Európskej únii, jej členským štátom a teda aj občanom EÚ. Pridŕžajúc sa základných definícií nemôžeme opomenúť úzko spätý vzťah medzi vnútroštátnym právom, daným pre jednotlivé štáty, charakteristickým svojimi špecifikami, ako aj právom medzinárodným, majúcim takisto svoje osobitosti a dopĺňajúcim v niektorých smeroch vnútroštátny právny poriadok, uplatňovaný v konkrétnych krajinách. V rámci EÚ takéto špecifiká konkretizuje aj judikatúra Súdneho dvora EÚ.

OBSAH

ÚVOD	9
1 OBČIANSTVO V KONTEXTE MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA	12
1.1 Obyvateľstvo.....	12
1.2 Historický rámec občianstva.....	14
1.3 Definícia a charakteristické črty občianstva	15
1.4 Nadobúdanie a strata občianstva.....	17
1.5 Medzinárodnoprávny charakter štátneho občianstva.....	19
2 ŠTÁTNE OBČIANSTVO SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	21
2.1 Nadobudnutie štátneho občianstva Slovenskej republiky	21
2.1.1 Určenie	22
2.1.2 Voľba.....	22
2.1.3 Narodenie	22
2.1.4 Osvojenie.....	23
2.1.5 Udelenie.....	24
2.2 Strata štátneho občianstva SR.....	25
3 DVOJITÉ ŠTÁTNE OBČIANSTVO (BIPOLIZMUS).....	28
3.1 Spôsoby vzniku dvojitého štátneho občianstva	31
3.2 Diplomatická ochrana a iné otázky súvisiace s dvojítym štátnym občianstvom	34
4 OSOBY BEZ ŠTÁTNEJ PRÍSLUŠNOSTI	41
4.1 Medzinárodná právna úprava bezdomovectva	42
5 MEDZINÁRODNÉ CUDZINECKÉ PRÁVO.....	45
6 OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE.....	51
6.1 Legislatívna úprava občianstva EÚ v kontexte historického vývoja.....	51
6.2 Práva a povinnosti vyplývajúce z občianstva EÚ v kontexte historického vývoja	53
6.3 Vplyv Súdneho dvora na inštitút občianstva EÚ	54
6.3.1 Právo voľného pohybu a pobytu	56
6.3.2 Vydanie a vyhostenie	57
6.3.3 Sociálne práva	60
6.3.4 Práva spojené s rodinou.....	63

6.3.5	Zákaz diskriminácie	65
6.3.6	Politické práva	67
ZÁVER.....		74
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV		76

ZOZNAM SKRATIEK

EÚ	Európska únia
Občianstvo EÚ	Občianstvo Európskej únie
Zmluva o EÚ	Zmluva o Európskej únii
ZFÚ	Zmluva o fungovaní Európskej únie
Súdny dvor EÚ	Súdny dvor Európskej únie
Zákon o štátnom občianstve SR	Zákon č. 40/1993 Z.z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

ÚVOD

Zameranie predkladanej rigorózneho práce je upriamené na problematiku štátneho občianstva v kontexte medzinárodného práva s prihliadnutím na konkrétnosti v právnej úprave Slovenskej republiky, ako aj občianstva EÚ a judikatúry Súdneho dvora EÚ s ním súvisiacej. V procese koncipovania predkladanej rigorózneho práce sa autor zameriava v prvom rade na získavanie a spracovanie teoretických poznatkov, pričom využíva všetky dostupné pramene predovšetkým knižné zdroje ako aj zákony a judikatúru Súdneho dvora EÚ.

Cieľom rigorózneho práce je na základe teoretických poznatkov a judikatúry Súdneho dvora EÚ bližšie priblížiť problematiku občianstva EÚ a na základe rozhodnutí Súdneho dvora EÚ poukázať na jeho dôležitosť a význam pre všetkých občanov EÚ. Ak práca prispeje k zvýšeniu informovanosti v tejto oblasti, predostrie oblasti na možné rozvíjanie a úpravu a upozorní na osobité náležitosti občianstva EÚ v kontexte jeho práv v spojitosti s konkrétnymi prípadmi, zaiste naplní stanovený cieľ a zámer pre jej skoncipovanie.

Hypotézou rigorózneho práce je tvrdenie, že rozhodnutia Súdneho dvora EÚ priznávajú občanom EÚ stále viac práv vyplývajúcich z občianstva EÚ, čím občianstvo EÚ v praxi nadobúda pre občanov EÚ postupne väčší význam.

Na skúmanie danej problematiky sa v rigorózneho práci využívajú predovšetkým metódy kvalitatívneho výskumu, kde prostredníctvom orientačného výskumu podáva obraz o súčasnom stave skúmanej problematiky a prostredníctvom základného a čiastkového výskumu sa snaží pochopiť historicko-právne dimenzie témy a objasniť základné vzťahy medzi občianstvom v zmysle medzinárodného práva, občianstva SR a občianstva EÚ. V závere autor využíva aj logické metódy analýzy a syntézy ako aj metódu porovnávania a zovšeobecnenia – generalizácie.

Rigorózna práca je rozčlenená do šiestich kapitol, ktoré sa ďalej členia na jednotlivé podkapitoly.

Prvá kapitola, ktorá uvádza do skúmanej problematiky sa zaoberá všeobecne občianstvom z pohľadu medzinárodného práva. Objasnenie východiskovej terminológie sa týka najmä štátneho občianstva, cez definície základných pojmov s tým spojených, ako sú obyvateľstvo, jeho charakteristické črty a kategorizácia, náležitosti, výhody

a prípadné nevýhody so štátnym občianstvom súvisiace, ako aj podmienok jeho nadobudnutia a možností straty, zániku štátneho občianstva. Autor pri spracovávaní danej problematiky vychádza zo slovenskej odbornej literatúry (Mráz, Azud, Palúš, Posluch, atď.) a medzinárodných dohovorov (Haagsky dohovor o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve, Rezolúcia OSN o príslušnosti fyzických osôb k štátu).

Druhá kapitola za stručne zaoberá právnou úpravou občianstva SR, nakoľko spolu s občianstvami ostatných členských štátov EÚ tvorí chrbtovú kosť občianstva EÚ, ktoré má subsidiárny charakter – viaže sa a vyplýva z občianstva členských štátov EÚ. Z daného dôvodu autor považuje priblíženie vnútroštátnej úpravy štátneho občianstva jedného z členských štátov ako aj vlastnej krajiny za žiaduce pre vysvetlenie problematiky občianstva v medzinárodnoprávnom kontexte a v danej kapitole sa mu aspoň okrajovo venuje. Predmetom skúmania je legislatívna úprava problematiky štátneho občianstva SR so zameraním na spôsoby nadobúdania a straty občianstva SR, pričom autor pracuje predovšetkým so zákonom o štátnom občianstve SR s využitím teoretických poznatkov získaných v rámci výskumu v prvej kapitole.

Tretia kapitola pojednáva o dvojitom štátnom občianstve. Analyzuje predpoklady a spôsoby jeho vzniku ako aj následky, ktoré vyplývajú z bipolitizmu. Venuje sa diplomatickej ochrane občanov s dvojítym štátnym občianstvom ako aj ďalším otázkam súvisiacim s dvojítym štátnym občianstvom. Autor tu využíva predovšetkým českú odbornú literatúru (Čepelka Šturma, Ondřej, Potočný, Gronwaldtová Wagnerová, Morávková), medzinárodné dohovory (Európsky dohovor o štátnom občianstve, Dohovor o štátnom občianstve vydatých žien, Dohovor o obmedzení prípadov viacnásobného štátneho občianstva a o službe v ozbrojených silách) ako aj rozhodnutia medzinárodných inštitúcií (prípady Canevaro, Salem, Nottebohm, Florence Strunsky Mergé).

Štvrtá kapitola sa zaoberá osobami bez štátnej príslušnosti. Približuje príčiny, kvôli ktorým dochádza k vzniku bezdomovectva v medzinárodnom právnom ponímaní a zisťuje dôsledky, ktoré z neho vyplývajú. Venuje sa medzinárodnoprávnej úprave bezdomovectva, pričom vychádza z českej odbornej literatúry (Potočný, Černý, Valášek) a medzinárodných dohovorov (Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951, Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1954, Dohovor o redukovani osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1961).

Piata kapitola sa venuje medzinárodnému cudzineckému právu. Definuje pojem cudzinec, analyzuje práva a povinnosti cudzincov vrátane ich ochrany. Autor tu pracuje s domácou ako aj českou odbornou literatúrou (Mráz, Poredoš, Vršanský, Azud, David, Sladký, Zbořil) a medzinárodnými právnymi dokumentmi (Deklarácia o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny, v ktorej žijú, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach).

Šiesta kapitola sa zaoberá občianstvom EÚ, konkrétne definíciou občianstva EÚ a jeho postupne sa vyvíjajúcou legislatívnou úpravou prostredníctvom analýzy jednotlivých zmlúv -Maastrichtská Zmluva o EÚ, Amsterdamská ZEÚ, ZEÚ z Nice, Lisabonská zmluva. Záverečná a zároveň kľúčová časť rigorózneho práce šiestej kapitoly je venovaná judikatúre Súdneho dvora EÚ a vybraným právam občanov EÚ, ktoré im z občianstva EÚ vyplývajú. Vysvetľuje vplyv Súdneho dvora na inštitút občianstva EÚ, analyzuje vybrané práva vyplývajúce z občianstva EÚ, akými sú právo voľného pohybu a pobytu, otázky vydania a vyhostenia, sociálne práva, práva spojené s rodinou, zákazom diskriminácie, popisuje politické práva, pričom využíva konkrétne rozhodnutia Súdneho dvora ako aj odbornú literatúru (Striežovská, Mazák).

1 OBČIANSTVO V KONTEXTE MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA

Pri definovaní pojmu občianstva vychádzame z podstaty chápania jeho základných termínov a charakteristík. Občianstvo sa formovalo z príslušnosti obyvateľstva k určitej štátnej forme, uzákonenej a upravenej patričnou legislatívnou úpravou. Historický rámec dáva tomuto označeniu rôzne chápania v jednotlivých etapách vývoja ľudstva, ktoré sa postupom času formovalo svojim smerovaním a takisto sa formovalo aj jeho definovanie rôznymi autormi a skupinami teoretikov a zákonodarných orgánov.

1.1 Obyvateľstvo

Jedným zo základných špecifických znakov každého štátu je existencia obyvateľstva na jeho území a s tým súvisiaca jeho organizácia podľa územia, čo sa vo vede štátneho práva označuje ako princíp teritoriality. Podľa tohto princípu si každý suverénny štát uplatňuje svoju štátnu moc v určitom priestore (svojom štátnom území) voči svojim obyvateľom. Štát je teda v určitom vzťahu k fyzickým osobám, ktoré sa na jeho štátnom území zdržiavajú.¹ Štátna moc sa vzťahuje teda na všetko obyvateľstvo, čo vyplýva zo zásady suverenity štátu a jej výkon nad obyvateľmi štátu je považovaný za jednu zo záležitostí, patriacich svojou podstatou do vnútornej právomoci štátu. Z tohto dôvodu je úprava záležitostí, týkajúcich sa právneho postavenia obyvateľstva, zásadne patriaca do oblasti vnútroštátneho práva. Štát sa však voči svojmu obyvateľstvu nemôže správať neobmedzene. Jeho voľnosť obmedzuje záväzok štátu, ktorý na seba prevzal všeobecným alebo partikulárnym medzinárodným právom. V politickej, hospodárskej, kultúrnej a v iných oblastiach, viedla spolupráca štátov a z nej pochádzajúci rozvoj stykov k uzatváraniu medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkajú právneho postavenia cudzincov, ochrany ľudských práv, otázok občianstva a pod.. Postavenie obyvateľstva, jednotlivcov a skupín, ako aj otázky s tým súvisiace, sú upravené pravidlami všeobecného alebo partikulárneho medzinárodného práva. Prestávajú teda byť výlučne

¹PALÚŠ, I.: Štátne právo. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2002, s. 78 - 79

vnútornou vecou štátov a stávajú sa predmetom úpravy medzinárodného práva (a to v miere, ktorú práve toto medzinárodné právo upravuje).²

Z uvedených definícií je evidentná základná formulácia, predpoklad existencie obyvateľstva, ako nosného, ústredného prvku pre štát. Sú to práve ľudia, ktorí tvoria štát, predstavujú jeho gro, bez ktorého by štát ako taký by nemohol existovať. V minulosti úprava otázok, týkajúcich sa obyvateľstva a náležitostí s ním súvisiacich, prislúchala výlučne štátu, v ktorom toto obyvateľstvo žilo. Avšak súbeh času a spájanie sa krajín do rôznych zväzkov (ekonomických, politických, hospodárskych, vojenských a pod.) priniesla zmeny aj v tejto oblasti. Vznikom medzinárodného práva sa postupne menila aj úprava v tejto oblasti.

Obyvateľstvo teda tvorí prirodzený „personálny substrát“ každého štátu ako pôvodného subjektu medzinárodného práva, pretože bez neho nemôže existovať žiadny štát. Pojem obyvateľstvo je rovnorodý, pretože sa bez výnimky vzťahuje na všetkých obyvateľov štátu. Obyvateľstvom v medzinárodnom práve sa teda chápe spoločenstvo ľudí žijúcich na území štátu a podliehajúcich jeho výlučnej jurisdikcii. Otázky týkajúce sa obyvateľstva patria zásadne do vnútornej právomoci štátov, aj keď medzinárodné právo prinieslo tiež viacero pravidiel týkajúcich sa právneho postavenia cudzincov a ochrany ľudských práv. Postavenie a práva cudzincov teda upravuje medzinárodné a aj vnútroštátne cudzinecké právo každého štátu.³

Obyvateľstvo teda tvoria všetci ľudia žijúci na území štátu, ktorí sú podriadení jeho výlučnej jurisdikcii na základe princípu teritoriality a zásady suverenity štátnej moci.

Podľa právneho vzťahu k štátu pobytu Mráz rozdeľuje obyvateľstvo na:

- a) štátnych občanov, t. j. osoby, ktoré majú štátne občianstvo štátu pobytu,
- b) cudzincov, t. j. na osoby, ktoré nemajú štátne občianstvo štátu pobytu, ale majú občianstvo iného štátu,
- c) bipolitov, t. j. na osoby, ktoré majú občianstvo dvoch alebo viacerých štátov,
- d) apolitov, t. j. osoby bez štátneho občianstva – bezdomovci (apoliti, apatridovia)

²MRÁZ, S.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007, s. 40

³KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: JURA EDITION, spol. s r.o., 2008, s. 245

Zástupcovia cudzích štátov a medzinárodných organizácií, ktorí požívajú práva diplomatických výsad a imunit, sa nezaradujú medzi obyvateľstvo štátu práve pre ich imunitu, kvôli ktorej nepodliehajú trestnej ani inej jurisdikcii štátu pobytu.⁴

Kľučka rozdeľuje obyvateľstvo podľa kritéria intenzity jeho vzťahu k štátnemu územiu iba do dvoch základných kategórií, a to na:

1. štátnych občanov, ktorí majú štátnoobčiansky vzťah k štátu, na území ktorého žijú,
2. cudzincov žijúcich na území štátu, ktorého štátne občianstvo nemajú.

Medzi cudzincov zaraďuje aj „dvojobčanov“ (bipolitov), ktorí majú štátne občianstvo dvoch alebo viacerých štátov a tiež bezdomovcov (apolitov), ktorí nemajú štátne občianstvo žiadneho štátu. Vzhľadom na štát pobytu základný rozdiel medzi štátnymi občanmi a cudzincami Kľučka vidí v tom, že štátnych občanov viaže k ich domovskému štátu sľub vernosti tvoriaci základ ich štátnoobčianskeho vzťahu, pričom u cudzincov takýto sľub k štátu pobytu absentuje, aj keď ho majú voči svojmu domovskému štátu. Výnimku tak tvoria iba bezdomovci, ktorí nie sú štátnymi občanmi žiadneho štátu.⁵

1.2 Historický rámec občianstva

Z historického pohľadu, súvisiaceho s pohybom obyvateľstva a podmaňovaním si nových území, je zrejmý aj viacerými autormi zmieňovaný teritoriálny princíp, spojený s väzbou medzi územím a ľuďmi, ktorí na ňom žijú. „Je východiskom takej vlastnosti štátu, ako je suverenita a svedčí okrem iného o tom, že suverenita sa v daných priestorových medziach (štátne územie) realizuje na obyvateľstve štátu. Zo suverenity štátu vyplýva právo každého štátu určiť podmienky štátnej príslušnosti. Štátna príslušnosť je teda záležitosťou každého štátu. Jej prostredníctvom sa ľud v danom štáte formuje ako nositeľ suverenity a človek sa konštituuje ako štátny príslušník – občan štátu. Tomu zodpovedá aj medzinárodno-právne uznaná zásada, že každý štát je

⁴MRÁZ, S.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007, s. 40

⁵KLUČKA, J.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: JURA EDITION, spol. s r.o., 2008, s. 245

oprávnený svoju štátnu príslušnosť samostatne upravovať a určovať podmienky jej získania.“⁶

Vychádzajúc ďalej z Poslucha a Cibulku, môžeme prvopočiatky dejín štátnej príslušnosti v modernom zmysle vymedziť už z roku 212 n. l., pričom tento inštitút je veľmi blízky dnešnému štátnemu občianstvu. Podľa zákona Lex Antoniana de civitate, rímskeho cisára Caracallu z uvedeného roku, bolo udelené všetkým slobodným obyvateľom Rímskej ríše rímske občianstvo. Uplatnenie princípu teritoriality, teda spojitosti štátnej príslušnosti s územným vymedzením štátu, je však právne regulované po prvý krát až koncom 18. storočia, teda v období osvietenstva, a to v Rakúsku a Francúzsku a prináša občianske práva založené na odmietaní poddanstva a rovnosti.⁷

1.3 Definícia a charakteristické črty občianstva

„Štátne občianstvo je trvalý politicko-právny zväzok fyzických osôb s určitým štátom, z ktorého pre nich vyplýva určitý okruh práv a povinností verejného charakteru, najmä práva účasti na politickej moci. Občianstvo je právny zväzok, pretože na občana sa vzťahujú zákony štátu, na ktorých tvorbe sa sám či už priamo alebo nepriamo zúčastňuje. Týmto zákonom podlieha občan nielen vnútri štátu, ale aj v cudzine a na šírom mori. Nerozhoduje teda faktický stav, ako napríklad pobyt, príslušnosť k určitej národnosti a pod.“⁸ Štátne občianstvo trvá spravidla od narodenia až do smrti. Aj keď je štátne občianstvo inštitútom vnútroštátneho práva, medzinárodné právo s ním spája významné medzinárodno-právne následky. Tento zväzok umožňuje štátu určiť svojim občanom niektoré práva a povinnosti podľa medzinárodného práva. Prevažnú väčšinu obyvateľov štátu tvoria jeho štátni občania - štátni príslušníci, osoby, ktoré majú k štátnu občiansky pomer. Cudzinci sú osoby, ktoré takýto pomer k štátu pobytu nemajú. Štátno-občiansky pomer majú spravidla k inému štátu, sú teda cudzími štátnymi občanmi, príslušníkmi resp. nie sú v štátnom občianskom pomere k žiadnemu štátu (bezdomovci, apoliti, apatridi). Môžu sa však vyskytnúť aj jednotlivci, ktorí súčasne majú štátne občianstvo dvoch alebo viacerých štátov (bipoliti). Štátne

⁶POSLUCH, M., CIBULKA, L.: Štátne právo Slovenskej republiky. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 185

⁷Tamtiež

⁸MRÁZ, S.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007, s. 40

občianstvo je trvalý právny zväzok medzi štátom a jednotlivcom, ktorého obsah ako aj spôsob jeho nadobudnutia určuje zásadne vnútroštátny poriadok daného štátu.⁹

„Pojem štátne občianstvo možno teda definovať ako trvalý právny zväzok medzi fyzickou osobou a štátom, ktorého dôsledkom je komplex vzájomných práv, slobôd a povinností občana a štátu určených a zabezpečených štátom, ktorý umožňuje občanovi aktívne sa zúčastňovať na politickom, štátnom, ekonomickom a kultúrnom živote štátu a spoločnosti.“¹⁰

Charakteristické črty štátneho občianstva podľa Palúša (2002) sú:

- a) obsah, podmienky nadobúdania a straty štátneho občianstva určuje vnútroštátne zákonodarstvo (výnimočne medzinárodné zmluvy) - voľnosť štátu v tomto smere však nie je absolútna nakoľko je realizovaná medzinárodným právom obyčajovým i zmluvným,
- b) stabilita a trvalosť štátnoobčianskeho zväzku - štátne občianstvo spravidla vzniká narodením a trvá bez časového určenia, po celú dobu existencie fyzickej osoby, ktorá sa v tomto zväzku nachádza tzn. až do smrti,
- c) stabilita (stálosť) štátneho občianstva spočíva tiež v jeho priestorovej neohraničenosti - štátne občianstvo a z neho vyplývajúce práva a povinnosti sa pobytom občana mimo vlastného štátu nemení. Občan zdržiavajúci sa na území cudzieho štátu je podriadený jeho územnej jurisdikcii, podlieha tzv. cudzineckému režimu, v zmysle ktorého taký občan nemôže realizovať svoje práva v plnej miere, avšak štát pobytu musí rešpektovať občianstvo príslušnej osoby a umožniť jej plnenie základných povinností a využívanie jeho základných práv,
- d) právo na diplomatickú ochranu v cudzine - realizuje štát prostredníctvom svojich diplomatických a konzulárnych zastúpení, do istej miery kompenzuje nemožnosť realizovať pri pobyte v cudzine občianske práva a slobody v plnosti,
- e) výlučnosť štátneho občianstva vyplývajúca z priestorovej stability - občan sa voči štátu, ktorého je štátnym občanom, nemôže dovolávať štátneho občianstva tzn. ochrany druhého štátu, ktorého je tiež štátnym občanom a obdobne voči

⁹AZUD, J.: Medzinárodné právo. Bratislava : VEDA, 2003, s. 210-211

¹⁰POSLUCH, M., CIBULKA, E.: Štátne právo Slovenskej republiky. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 187

tomuto štátu nemôže vznášať nároky vyplývajúce z druhého štátneho občianstva iného štátu. Táto zásada je všeobecne uznávaná medzinárodným právom nakoľko rôznosť vnútroštátnych úprav umožňuje vznik dvojitého štátneho občianstva. V praxi sa ustálila na zásada, že prednosť sa dáva skutočnému štátnemu občianstvu, t. j. uprednostní sa existencia užšieho faktického vzťahu k tomu-ktorému štátu podľa pravidiel medzinárodného obyčajového práva.¹¹

1.4 Nadobúdanie a strata občianstva

Nadobúdanie, zmena alebo strata štátneho občianstva je na základe princípu teritoriality a z nej prameniacej suverenity predmetom vnútroštátnej úpravy každého štátu, pričom aj tu platia všeobecné zásady medzinárodného obyčajového práva.

V odbornej literatúre sa stretávame s viacerými deleniami spôsobov nadobúdania štátneho občianstva. Asi najprehľadnejšie a najzákladnejšie delenie ponúka kolektív autorov Svák, Cibulka, Klíma (2009), ktorí rozlišujú 2 základné spôsoby nadobudnutia štátneho občianstva:

1. originálny spôsob
 - a) udelenie štátom (naturalizácia) - na základe žiadosti
 - b) nájdením na území štátu
2. odvodený spôsob – odvedenie od občianstva inej osoby (rodičov, osvojiteľov)
 - a) narodením (filiácia)
 - b) podľa práva krvi (ius sanguinis) - štátne občianstvo sa odvodzuje od štátneho občianstva rodičov
 - c) podľa miesta narodenia (ius soli) - štátne občianstvo sa odvodzuje od miesta narodenia, ak nie je známe štátne občianstvo rodičov, alebo rodičia sú apatriditi
 - d) osvojením

¹¹PALÚŠ, I.: Štátne právo. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2002, s. 81 -

Taktiež uvádzajú aj ďalšie spôsoby získania štátneho občianstva v niektorých štátoch, ktorými sú napríklad uzavretie manželstva, uznanie otcovstva k dieťaťu, prijatie do štátnej služby, opcia, repatriácia, ipso facto.¹²

Väčšina ďalších autorov popri ius sanguinis a ius soli, ktoré sú rovnocenné, uvádzajú aj zmiešaný – kombinovaný spôsob nadobúdania štátneho občianstva, ktorý vzniká kombináciou týchto dvoch spôsobov. Podľa Palúša (2002) „Zmyslom kombinovania týchto zásad je spájanie predností oboch, resp. korigovanie nežiaducich účinkov hlavnej používanej zásady podporným používaním zásady druhej. Striktné uplatňovanie len jednej z nich môže totiž viesť k nežiaducim dôsledkom – osobitne k vzniku dvojitého štátneho občianstva (bipoliti) alebo vzniku osôb bez štátneho občianstva (apatridi). V záujme predchádzania takýmto situáciám uzatvárajú štáty medzi sebou bilaterálne alebo multilaterálne dohody o zamedzení dvojitého občianstva. Vznik a existenciu dvojitého (resp. viacerého) štátneho občianstva však nemožno celkom vylúčiť.“¹³

Pokiaľ ide o stratu štátneho občianstva, Mráz (2007) uvádza dôvody vyskytujúce sa v právnych poriadkoch prevažnej väčšiny štátov, ktorými štátne občianstvo zanikne:

1. smrťou občana,
2. prepustením zo štátnoobčianskeho zväzku na žiadosť občana (zvyčajne s podmienkou, že už má alebo súčasne nadobudol iné štátne občianstvo),
3. vystúpením zo štátobčianskeho zväzku daného štátu v dôsledku zákonných zmien štátnych hraníc alebo zmien v rodinných zväzkoch (opcia, sobáš),
4. odňatím na základe súdneho alebo administratívneho rozhodnutia.¹⁴

Každý štát má teda vlastný priestor pre stanovenie okolností, za akých k získaniu a pozbaveniu štátneho občianstva dochádza. Jedná sa o mimoriadne citlivú oblasť, ktorej dôležitosť si do značnej miery uvedomuje štátny aparát každého štátu, obzvlášť štátov so silnejúcou vlnou prisťahovalectva. Tieto štáty, spravidla s mocnou ekonomikou, dostatočným trhom práce, slobodnou a stabilnou politickou scénou

¹²SVÁK, J., CIBULKA, Ľ., KLÍMA, K.: Ústavné právo Slovenskej republiky. 2. vydanie, Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r.o., 2009, s.274

¹³PALÚŠ, I.: Štátne právo. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2002, s. 80

¹⁴MRÁZ, S.: Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007, s. 45

a ďalšími pozitívami, sú veľkým lákadlom pre obyvateľov krajín, ktoré práve v týchto oblastiach majú značné nedostatky a tak pre nich tieto štáty predstavujú pri získaní ich občianstva aj široký repertoár sociálnych výhod a s tým spojených istôt a vidiny lepšieho života. Sú tak dostatočne motivovaní uchádzať sa rôznymi formami o získanie štátneho občianstva takejto pre nich sľubnej krajiny, často krát bohužiaľ aj za podivných okolností, pri využití, či zneužití systému, dokonca neváhajú použiť aj nemorálne, prípadne nelegálne spôsoby.

1.5 Medzinárodnoprávny charakter štátneho občianstva

Štátne občianstvo je inštitúciou upraveným normami vnútroštátneho práva jednotlivých štátov, no medzinárodné právo s ním spája významné právne následky. Tieto vnútroštátne právne normy preto majú byť v súlade so všeobecnými normami medzinárodného práva, medzinárodnej obyčaje a so všeobecnými zásadami medzinárodného práva týkajúcimi sa štátneho občianstva. Štátne občianstvo je v zmysle medzinárodného práva významným inštitútom aj z toho dôvodu, že každý štát vykonáva, v obmedzenej miere, jurisdikciu taktiež nad svojimi štátnymi občanmi, vojenskými jednotkami a loďami nachádzajúcimi sa mimo jeho štátneho územia.

Medzinárodnoprávny charakter inštitútu štátneho občianstva nachádzame zakotvený v Haagskom dohovore o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve. Jeho praktický význam nie je veľký, pretože sa v rámci jeho obsahu štáty dokázali zhodnúť len na niektorých princípoch, z ktorých základný, týkajúci sa štátneho občianstva je uvedený hneď v úvodných článkoch. V zmysle článku 1 uvedeného dohovoru: „je vecou každého štátu určiť, podľa svojho vlastného páva, kto sú jeho štátni občania. Toto zákonodarstvo musí byť uznané inými štátmi za podmienky, že je v súlade s medzinárodnými zmluvami, medzinárodnou obyczajou a právnymi zásadami všeobecne známymi v odbore štátneho občianstva.“¹⁵

Štátneho občianstva sa dotýka tiež preambula Rezolúcie OSN o príslušnosti fyzických osôb k štátu z roku 2000, v zmysle ktorej „štátne občianstvo je v zásade upravené vnútroštátnym právom pri zachovaní mantinelov daných medzinárodným právom“¹⁶ Spomínané mantinely vnútroštátneho práva nie sú taxatívne vymedzené

¹⁵ Článok 1 Haagskeho dohovoru o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve

¹⁶ Rezolúcia OSN o príslušnosti fyzických osôb k štátu

žiadnym medzinárodným dohovorom, preto sa ich pokúsil v rámci medzinárodného práva vymedziť Medzinárodný súdny dvor v niekoľkých, v tejto oblasti významných rozhodnutiach, ktorým je venovaná väčšia pozornosť v kapitole 3.2 tejto práce. Významným je najmä prípad Medzinárodného súdneho dvora známy pod názvom *Nottebohm*, v ktorom sa súd zaoberal otázkou uznania štátneho občianstva, otázkou tzv. skutočného a efektívneho charakteru občianstva a charakterom existujúcej väzby medzi naturalizovanou osobou a naturalizujúcim štátom. Medzinárodný súdny dvor v odôvodnení tohto rozsudku charakterizoval konkrétne črty skutočného štátneho občianstva, pričom ho definoval ako „právny zväzok, ktorého základom je sociálna skutočnosť primknutia, skutočného spojenia, existencie záujmov a pocitov spolu s existenciou vzájomných práv a povinností.“ Štátne občianstvo teda vystihol ako skutočnú väzbu resp. skutočné spojenie medzi osobou a štátom. Rozsudok vo veci *Nottebohm* však nepredstavuje všeobecné pravidlo medzinárodného práva, ale skôr výnimočné riešenie konkrétnej špecifickej situácie dvoch dotknutých štátov. V praxi udelenie občianstva osobe bez skutočného a efektívneho vzťahu teda neodporuje všeobecnému medzinárodnému právu. Význam tohto rozhodnutia spočíva najmä v tom, že Európsky súdny dvor v ňom síce nespochybnil štátne občianstvo ako také, avšak spochybnil tzv. medzinárodnú efektivitu štátneho občianstva, a teda možnosť účinného výkonu diplomatickej ochrany naturalizovaného občana naturalizujúcim štátom.

Medzinárodné právo vníma mantinely vnútroštátnych úprav, týkajúcich sa štátneho občianstva taktiež z pohľadu, kam štáty pri úprave štátneho občianstva nemôžu zájsť. Už v rámci Haagskej konferencie z roku 1930 boli vyslovené námietky, v zmysle ktorých štát nie je oprávnený udeliť svoje štátne občianstvo hromadne všetkým obyvateľom iného štátu.

Cieľom medzinárodného práva nie je zasahovať do otázok vnútroštátnej úpravy štátneho občianstva ani ovplyvňovať jeho vznik a zánik, či vzájomné práva a povinnosti občana a štátu. Medzinárodné právo však môže posudzovať účinky štátnoobčianskeho zväzku resp. jeho existencie v medzinárodnoprávnej sfére, ktorá je predmetom úpravy tohto právneho odvetvia. Jeho pôsobnosť sa teda vzťahuje na posúdenie, či predmetný spôsob nadobudnutia štátneho občianstva je alebo nie je v rozpore s medzinárodným právom. Tento rozpor by mohlo predstavovať napríklad porušenie zásady rešpektovania štátnej suverenity, či princípu nezasahovania do vnútorných záležitostí iného štátu.

2 ŠTÁTNE OBČIANSTVO SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V zmysle článku 5 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. „nadobúdanie a stratu štátneho občianstva Slovenskej republiky ustanoví zákon.“ Týmto zákonom je zákon č. 40/1993 Z.z. Národnej rady Slovenskej republiky z 19. januára 1993 o štátnom občianstve Slovenskej republiky v aktuálne poslednom znení zákona č. 250/2010 Z.z. s účinnosťou od 17. júla 2010. V § 1 predmetného zákona je vymedzená jeho vecná pôsobnosť, konkrétne zákon o štátnom občianstve „ustanovuje podmienky nadobúdania, straty a osvedčovania štátneho občianstva Slovenskej republiky a upravuje priestupky na úseku štátneho občianstva Slovenskej republiky“.

2.1 Nadobudnutie štátneho občianstva Slovenskej republiky

Nadobúdanie štátneho občianstva Slovenskej republiky je upravené v prvej časti zákona o štátnom občianstve SR, konkrétne § 2 až § 8b. V nadväznosti na všeobecne uznávané spôsoby nadobúdania štátneho občianstva charakterizované v 1. kapitole, rozlišujeme aj v zákone o štátnom občianstve SR s ohľadom na masovosť tohto úkonu:

- 1) hromadné spôsoby úpravy štátneho občianstva SR, ktoré súvisia so vznikom samostatného štátu teda Slovenskej republiky, v rámci ktorých zákon ponúkol pre nadobudnutie štátneho občianstva SR dve možnosti a to:
 - a) určenie štátneho občianstva Slovenskej republiky tzv. naturalizácia (§ 2 zákona),
 - b) voľba štátneho občianstva Slovenskej republiky tzv. opcia¹⁷ (§ 3 zákona).
- 2) individuálne rozhodnutia, ktoré nemajú priamu súvislosť so vznikom SR:
 - a) narodenie (§ 5 zákona),
 - b) osvojenie (§ 6 zákona),
 - c) udelenie (§ 7 a nasl. zákona).

¹⁷Pozn.: Maloleté osoby v zmysle § 4 zákona získali občianstvo svojich rodičov (v prípade, že žil už iba jeden z rodičov, tak získali štátne občianstvo tohto žijúceho rodiča), zákonodarca tak uplatnil zásadu ius sanguinis.

2.1.1 Určenie

Určenie štátneho občianstva Slovenskej republiky tzv. naturalizácia upravuje § 2 zákona o štátnom občianstve SR, ktorý ustanovuje, že „osoba, ktorá bola k 31. decembru 1992 štátnym občanom Slovenskej republiky podľa zákona Slovenskej národnej rady č. 206/1968 Zb. o nadobúdaní a strate štátneho občianstva Slovenskej socialistickej republiky v znení zákona č. 88/1990 Zb., je štátnym občanom Slovenskej republiky podľa tohto zákona“. Ide teda o tzv. automatické nadobudnutie štátneho občianstva SR, pri ktorom sa uplatnila kontinuita štátneho občianstva SR v zmysle vyššie uvedeného.

2.1.2 Voľba

Voľba štátneho občianstva Slovenskej republiky tzv. optcia je upravená v § 3 zákona o štátnom občianstve, ktorý v § 3 ods. 1 ustanovuje, že „osoba, ktorá bola k 31. decembru 1992 štátnym občanom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a nie je štátnym občanom Slovenskej republiky podľa § 2, môže si zvoliť štátne občianstvo Slovenskej republiky“. Túto možnosť voľby však zákonodarca v zmysle § 3ods. 2 časovo obmedzil do 31. decembra 1993, pričom tak musel urobiť písomným vyhlásením podaným na obvodnom úrade na území Slovenskej republiky, v cudzine na diplomatickej misii alebo na konzulárnom úrade Slovenskej republiky, podľa miesta pobytu. Manželia toto vyhlásenie o voľbe mohli urobiť aj spoločne. Voľba štátneho občianstva tak bola podmienená splnením určitých zákonom stanovených podmienok, pričom však závisela taktiež aj od prejavu vôle dotknutej osoby nakoľko táto osoba mala možnosť výberu medzi viacerými štátnymi občianstvami.

2.1.3 Narodenie

Nadobúdanie štátneho občianstva SR narodením upravuje § 5 zákona o štátnom občianstve SR, v ktorom sa uplatňuje kombinovaný princíp – ius sanguinis tzn. právo krvi (§ 5ods. 1 písm. a) a ius soli tzn. právo územia (§ 5ods. 1 písm. b, c).

Ius sanguinis (právo krvi) resp. občianstvo rodičov je vyjadrené v § 5 ods. 1 písm. a), v zmysle ktorého „štátne občianstvo Slovenskej republiky narodením nadobúda dieťa, ktorého aspoň jeden z rodičov je štátnym občanom Slovenskej republiky“. Zákonodarca teda nepodmieňuje získanie občianstva SR miestom narodenia na území Slovenskej republiky. Na druhej strane však môže dôjsť k medzinárodným

právom neželanému vzniku dvojitého štátneho občianstva napríklad v prípade, že sa rodičom, ktorí majú občianstvo SR narodí dieťa v štáte, ktorý pre vznik občianstva narodením primárne uplatňuje princíp ius soli (právo územia).

Ius soli (právo územia) je vyjadrené v § 5 ods. 1 písm. b) a c) pričom rozhodujúcim spoločným kritériom pre získanie občianstva SR v oboch prípadoch je narodenie dieťaťa na území SR ako aj skutočnosť, že takéto dieťa by nemalo žiadnu inú možnosť nadobudnúť akékoľvek iné občianstvo – občianstvo svojich rodičov (tí sú bez štátnej príslušnosti alebo cudzincami). V danom prípade sa tak uplatnila zásada medzinárodného práva, aby nedochádzalo k nežiaducim účinkom t.j. k vzniku dvojitého, bipolitého občianstva, prípadne aby niektoré osoby neboli bez štátneho občianstva – apatridi. Princíp ius soli sa uplatňuje aj v § 5 ods. 2, ktorým zákonodarca upravuje situáciu, ak sa nepreukáže cudzie štátne občianstvo dieťaťa, ktoré „sa narodilo na území SR alebo bolo nájdené na území SR a ktorého rodičia nie sú známi, pokiaľ sa nepreukáže, že nadobudlo narodením štátne občianstvo iného štátu“. V takom prípade takéto dieťa narodené na území SR sa považuje za občana SR. Udelenie štátneho občianstva nájdenému dieťaťu na území SR predstavuje originálny (pôvodný, neodvodený) spôsob udelenia štátneho občianstva SR.

Zákon o štátnom občianstve upravuje aj prípad (§ 5 ods. 3), ak štátnym občanom SR je dieťa cudzieho štátneho občana a štátneho občana SR a neskôr sa preukáže, že štátny občan SR nie je jeho rodičom. V takom prípade sa takéto dieťa považuje aj naďalej za občana SR. Zákonodarca tak primárne chráni záujmy a práva maloletého príp. zabraňuje tiež možnému vzniku situácie kedy dieťa nemalo žiadne štátne občianstvo.

2.1.4 Osvojenie

Zákon o štátnom občianstve SR upravuje osvojenie v § 6, v zmysle ktorého „Ak bolo dieťa, ktoré nie je štátnym občanom Slovenskej republiky, osvojené podľa osobitného predpisu osvojiteľom alebo osvojiteľmi, z ktorých aspoň jeden je štátnym občanom Slovenskej republiky, nadobúda osvojením štátne občianstvo Slovenskej republiky.“ Osobitným právnym predpisom je zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene doplnení niektorých zákonov (v aktuálnom znení zákona č. 217/2010 Z.z. s účinnosťou od 1. júla 2010), v ktorom je upravený inštitút osvojenia v podmienkach Slovenskej republiky. Nakoľko v zmysle § 97 ods. 1 vyššie uvedeného zákona „Osvojením vzniká

medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi. Medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vzniká osvojením príbuzenský vzťah. Osvojitelia majú pri výchove detí rovnakú zodpovednosť a rovnaké práva a povinnosti ako rodičia.“ a najmä § 108, v zmysle ktorého sa „Osvojiteľ sa zapisuje v matrike namiesto rodiča osvojenca na základe oznámenia súdu.“ vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom rovnaký vzťah ako rodičmi a deťmi. Zákon o štátnom občianstve SR dáva nadobúdanie občianstva SR osvojením na úroveň nadobúdania občianstva SR narodením a môžeme tak nadobúdanie štátneho občianstva SR osvojením prirovnať k zásade *ius sanguinis* (právo krvi) resp. k občianstvu rodičov.

2.1.5 Udelenie

Nadobúdanie štátneho občianstva SR udelením upravuje zákon o štátnom občianstve SR v § 7 a nasl. Ide o originálny (pôvodný) spôsob nadobúdania štátneho občianstva označovaný tiež ako naturalizácia. V § 7 ods. 1 sú taxatívne uvedené podmienky, za splnenia ktorých možno štátne občianstvo SR udeliť žiadateľovi, ktorý nie je štátnym občanom SR, pričom všetky tieto podmienky musia byť splnené súčasne. Ide predovšetkým o trvalý pobyt na území Slovenskej republiky aspoň osem rokov, bezúhonnosť, neexistencia prebiehajúceho trestného, vydávacieho či iného konania, ktoré by bránilo vo výkone práv a povinností vyplývajúcich z iného štátneho občianstva.

Zákon o štátnom občianstve SR v ďalších ustanoveniach (§ 7 ods. 2 až ods. 6) ďalej taxatívne vymedzuje prípady, v ktorých je možné udeliť štátne občianstvo SR žiadateľovi, ktorý nespĺňa podmienku nepretržitého trvalého pobytu na území Slovenskej republiky aspoň osem rokov avšak má na území Slovenskej republiky povolený pobyt (jeho dĺžka je zákonom špecifikovaná pre konkrétne prípady rôzne). Ide napríklad o prípady kedy daný žiadateľ uzavrel manželstvo so štátnym občanom Slovenskej republiky, toto manželstvo trvá a žije v tomto manželstve v spoločnej domácnosti na území Slovenskej republiky, ide o osobu, ktorá sa významne zaslúžila o prínos pre Slovenskú republiku v oblasti ekonomickej, vedeckej, technickej, kultúrnej, sociálnej alebo športovej alebo je to z iného dôvodu v záujme Slovenskej republiky, je maloletým dieťaťom, ktorého zákonným zástupcom alebo porúčnikom je štátny občan Slovenskej republiky alebo právnická osoba určená súdom Slovenskej republiky, je azylantom, je bez štátnej príslušnosti, jeden z jeho rodičov bol v čase jeho narodenia československým štátnym občanom a druhý cudzincom, osoba s postavením Slováka

žijúceho v zahraničí, žiadateľovi, ktorému bývalé československé štátne občianstvo zaniklo alebo ktorý stratil československé štátne občianstvo v dôsledku dlhodobej neprítomnosti.

Udelenie štátneho občianstva SR podobne ako voľba štátneho občianstva SR je podmienené splnením určitých zákonom stanovených podmienok, ako aj prejavom vôle dotknutej osoby. Podstatný rozdiel však spočíva v tom, že na získanie občianstva SR udelením nemá žiadateľ o štátne občianstvo žiadny právny nárok a udelenie štátneho občianstva SR závisí od rozhodnutia príslušného štátneho orgánu, ktorým je v danom prípade Ministerstvo vnútra SR. Žiadateľovi však okrem iného môže pomôcť skutočnosť, že je bez akejkoľvek štátnej príslušnosti resp. mu hrozí strata štátnej príslušnosti už vykonaným právnym úkonom, ktorý má za následok stratu resp. zánik štátneho občianstva. V danom prípade sa tak zákonodarca opäť snaží uplatniť zásadu medzinárodného práva, aby nedochádzalo k nežiaducim účinkom t.j. k vzniku dvojitého, bipolitného občianstva, ktorého vzniku sa jednotlivé štáty snažia predísť bilaterálnymi resp. multilaterálnymi zmluvami prípadne, aby niektoré osoby nezostali bez štátneho občianstva – apatridi. Práve z daného dôvodu nemusí byť kritika zo strany určitej národnosti namierená proti zákonodarcovi kvôli strate občianstva SR nadobudnutím štátneho občianstva iného štátu opodstatnená nakoľko zákonodarca len uplatňuje všeobecne platnú a medzinárodným právom uznávanú zásadu obmedzenia vzniku dvojitého štátneho občianstva, ktoré okrem výhod má za následok aj množstvo problémov pokiaľ ide o plnenie povinností vyplávajúcich zo štátneho občianstva resp. z dvoch a viacerých štátnych občianstiev (napr. v prípade vojny). Argument kritikov, ktorým je predovšetkým ustanovenie článku 5 ods. 2 Ústavy SR, v zmysle ktorého „Nikomú nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli.“ nemožno jednoznačne aplikovať na daný prípad nakoľko, ak občan SR tým, že požiada o občianstvo iného štátu a pritom si je vedomí, že takýto právny úkon má za následok stratu občianstva SR v zmysle zákona o štátnom občianstve (§ 9 ods. 1 písm. a), prejaví tým do istej miery svoju vôľu nielen nadobudnúť štátne občianstvo iného štátu, ale zároveň aj stratiť štátne občianstvo SR.

2.2 Strata štátneho občianstva SR

Strata štátneho občianstva SR je upravená v druhej časti zákona o štátnom občianstve v § 9. Novela zákona o štátnom občianstve zákonom č. 250/2010 Z.z. s

účinnosťou od 17. júla 2010 zaviedla popri možnosti straty štátneho občianstva doposiaľ iba prepustením zo štátneho zväzku SR na vlastnú žiadosť aj ďalší veľmi významný a kritikmi označovaný ako protiústavný spôsob straty občianstva a to nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva na základe výslovného prejavu vôle. Ako už bolo uvedené predchádzajúcej podkapitole 2.1.5 Udelenie, v danom prípade možno rozhodnutie zákonodarcu vysvetliť tiež snahou o uplatnenie zásady medzinárodného práva, aby nedochádzalo k vzniku dvojitého, bipolitného občianstva. Práve z daného dôvodu nemusí byť kritika zo strany určitej národnosti namierená proti zákonodarcovi kvôli strate občianstva SR nadobudnutím štátneho občianstva iného štátu do značnej miery opodstatnená nakoľko dvojité štátne občianstvo má za následok aj množstvo nežiaducich účinkov, najmä pokiaľ ide o plnenie povinností vyplávajúcich zo štátneho občianstva resp. z dvoch a viacerých štátnych občianstiev (napr. v prípade vojny). Argument kritikov, ktorým je predovšetkým ustanovenie článku 5 ods. 2 Ústavy SR, v zmysle ktorého „Nikomu nemožno odňať štátne občianstvo Slovenskej republiky proti jeho vôli.“ nemožno jednoznačne aplikovať na daný prípad nakoľko, ak občan SR tým, že požiada o občianstvo iného štátu a pritom si je vedomí, že takýto právny úkon má za následok stratu občianstva SR v zmysle zákona o štátnom občianstve (§ 9 ods. 1 písm. a), prejaví tým do istej miery svoju vôľu nielen nadobudnúť štátne občianstvo iného štátu, ale zároveň aj stratiť štátne občianstvo SR. V takom prípade v zmysle § 9 ods. 16 „Štátny občan Slovenskej republiky stráca štátne občianstvo Slovenskej republiky dňom, ktorým na základe výslovného prejavu vôle, ktorým je žiadosť, vyhlásenie alebo iný úkon smerujúci k nadobudnutiu cudzieho štátneho občianstva, dobrovoľne nadobudne cudzie štátne občianstvo.“, pričom v zmysle § 9 ods. 19 zákona o štátnom občianstve SR je takáto osoba povinná bezodkladne túto skutočnosť oznámiť obvodnému úradu v sídle kraja. Podstatné sú však právne následky, ktoré nastávajú dňom straty štátneho občianstva SR na základe nadobudnutia cudzieho štátneho občianstva výslovným prejavom vôle dotknutej osoby (v zmysle § 9 ods. 16 zákona), ktorej týmto zaniká štátnozamestnanecký pomer, služobný pomer alebo obdobný právny vzťah zakladajúci funkciu, zamestnanie alebo povolanie, výkon ktorých je podmienený štátnym občianstvom SR (§ 9 ods. 21 zákona) ako aj oprávnenie na oboznamovanie sa s utajovanými skutočnosťami (§ 9 ods. 22 zákona). Daný postup zákonodarcu v takýchto prípadoch možno považovať za štandardný nakoľko stratou občianstva SR zanikajú nielen práva, ale aj povinnosti k SR vyplávajúce zo štátneho občianstva SR, pričom u dotknutej osoby dochádza zároveň k nadobudnutiu

štátneho občianstva už iného štátu, čo má za následok práva a povinnosti vyplývajúce už z cudzieho štátneho občianstva cudzieho štátu (sľub vernosti, atď.).

Zákon o štátnom občianstve SR však vymedzuje dva prípady, kedy nedôjde k strate štátneho občianstva SR prejavom vôle dotknutej osoby prijať štátne občianstvo cudzieho štátu:

- a) ak štátny občan SR nadobudol cudzie štátne občianstvo v súvislosti s uzavretím manželstva so štátnym občanom cudzieho štátu, a to za predpokladu, že cudzie štátne občianstvo manžela nadobudol za trvania spoločného manželstva (§ 9 ods. 17 zákona),
- b) ak bolo cudzie štátne občianstvo nadobudnuté narodením (§ 9 ods. 18 zákona).

Uplatňovanie ďalšej zásady medzinárodného práva, ktorou je zamedzenie vzniku situácie, aby dotknuté osoby nezostali bez štátneho občianstva – apatridi je vyjadrené v § 9 ods. 2 ustanovením, v zmysle ktorého „Zo štátneho zväzku Slovenskej republiky možno prepustiť osobu, ktorá preukáže, že má štátne občianstvo iného štátu, alebo prísľub jeho udelenia v prípade prepustenia zo štátneho zväzku Slovenskej republiky.“

Zákon o štátnom občianstve ďalej v § 9 ods. 3 taxatívne vymenúva dva dôvody, pre ktoré zo štátneho zväzku SR nie je možné prepustiť osobu:

- a) proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, prípadne je vo výkone trestu alebo nemá vykonaný trest uložený rozsudkom súdu SR,
- b) ktorá má nedoplatky na daniach a verejných dávkach v SR.

Cieľom danej právnej úpravy je zabezpečiť riadne plnenie si povinností svojich občanov, ktoré im vyplývajú zo štátneho občianstva ako aj ochraňovať záujmy ostatných občanov.

3 DVOJITÉ ŠTÁTNE OBČIANSTVO (BIPOLIZMUS)

Jedna osoba má spravidla jedno štátne občianstvo. Sú však aj prípady, kedy jednotlivец nemá žiadne občianstvo, prípadne má súčasne dve alebo dokonca viacero štátnych občianstiev. Dvojité, prípadne tzv. viacnásobné štátne občianstvo predstavuje jav, kedy je jedna osoba v rovnakom okamihu občanom dvoch alebo viacerých štátov. Takáto situácia vzniká najmä v dôsledku rôznorodosti vnútroštátnych právnych úprav, týkajúcich sa štátneho občianstva.

Pravidlá nadobúdania a straty štátneho občianstva, vrátane dôsledkov s tým spojených, zakotvuje každý štát vo svojej vnútroštátnej právnej úprave samostatne. Takáto zákonodarná voľnosť však musí zodpovedať pravidlám obsiahnutým v medzinárodných zmluvách, ktorými je štát viazaný. Členské štáty Európskej únie sú v otázke štátneho občianstva viazané tiež predpismi práva Európskeho spoločenstva. Medzinárodná právna úprava však nie je v otázke štátneho občianstva natoľko podrobná, aby z nej bolo možné vyvodzovať presné podmienky, ktoré sú štáty v tejto oblasti povinné dodržiavať. „V dôsledku týchto medzier a nejasností dochádza k vzniku dvojitého občianstva, a to niekedy i nevedomky a neúmyselne, pokiaľ ide o vôľu dotknutej osoby.“¹⁸ Tento fakt je všeobecne považovaný za prevažne negatívny a nežiaduci jav. „Podľa obyčajového práva sa osoba s niekoľkými štátnymi občianstvami nemôže odvolávať na iné štátne občianstvo voči štátu, ktorého je taktiež občanom. Tretí štát pokladá osobu s niekoľkými štátnymi občianstvami spravidla za občana len jedného štátu, jeho voľba sa pri tom riadi zásadou efektivity. To znamená, že pokladá cudzinca za občana toho štátu, ku ktorému ho spája najužší faktický pomer, ako trvalé bydlisko, zamestnanie, výkon politických práv alebo výkon vojenskej služby.“¹⁹ Považujem za potrebné poukázať na to, že základnou podmienkou nadobudnutia viacerých štátnych občianstiev súčasne je skutočnosť, že štát, ktorého je alebo v budúcnosti bude osoba štátnym občanom, túto možnosť dovoľuje alebo vo svojom právnom poriadku výslovne neodmieta. „Veľké spory ohľadom bipolizmu boli v 19. storočí, napríklad Anglicko dodržiavalo zásadu, že žiadny rodený občan nemôže stratiť svoju štátnu príslušnosť a odvádzalo do svojho vojska z amerických obchodných lodí

¹⁸ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., Mezinárodní právo veřejné. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 335

¹⁹ POTOČNÝ, M.: Mezinárodní právo. Zvláštní část. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 44.

Angličanov naturalizovaných v Amerike, pretože podľa anglického práva boli tieto osoby anglickými štátnymi občanmi. Ďalšie problémy vyplývajú najmä zo záväzku vernosti a z povinnosti k vojenskej službe, ktoré voči bipolitom môžu uplatňovať dotknuté štáty.²⁰ V súčasnej dobe uznáva dvojité štátne občianstvo približne polovica štátov sveta. V Európe je to napríklad Veľká Británia, Francúzsko, či Švédsko. Tento jav je podľa môjho názoru dôsledkom prirodzeného prispôsobovania sa právnych predpisov jednotlivých štátov medzinárodnej integrácii reagujúcej na pobyt osôb mimo územia domovského štátu, ktorý súvisí nie len s pracovnými príležitostami a cestovaním, ale aj s väčšími možnosťami zahraničných investícií. V roku 2010 došlo tiež k zmene právnej úpravy Slovenskej republiky v otázke dvojitého štátneho občianstva (bližšie vid' podkapitola 2.1.5). Slovenská republika prijala novelu zákona o štátnom občianstve, ktorou reagovala na prijatie zákona o dvojitom občianstve v Maďarsku, a to z obavy o nadobudnutie dvojitej štátnej príslušnosti príslušníkov maďarskej menšiny. Od júla 2010 teda dochádza k strate slovenského občianstva v prípade nadobudnutia štátneho občianstva iného štátu. Týmto krokom slovenská právna úprava zamedzila vzniku negatívneho javu, ktorým je vznik dvojitého štátneho občianstva. Zároveň sa slovenská právna úprava v tejto oblasti priblížila k českým právnym predpisom upravujúcim občianstvo, kedy občan Českej republiky stráca občianstvo v prípade dobrovoľného nadobudnutia cudzej štátnej príslušnosti.

Ťažkosti spojené s bipolarizmom, prípadne s viacerými štátnymi občianstvami, viedli ku pokusom o ich riešenie, a to jednak cestou bilaterálnych dohôd, ale najmä cestou mnohostranných zmlúv. Jednotlivé princípy týkajúce sa osôb s dvojitým štátnym občianstvom preto upravujú viaceré pramene. Najvýznamnejším z nich je Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948, ktorá zdôrazňuje ľudskú osobnosť a jej práva nezávislé na vôli štátu a zároveň uvádza, aby neboli medzi jednotlivcami vykonávané žiadne rozdiely z dôvodu politického, právneho alebo medzinárodného postavenia zeme alebo územia, ku ktorému jednotlivец prislúcha, či už ide o zem alebo územie nezávislé alebo pod poručníctvom, nesamosprávne alebo podrobené akémukoľvek inému obmedzeniu suverenity. V zmysle znenia Všeobecnej deklarácie ľudských práv teda nie je možné robiť rozdiely medzi ľuďmi na základe ich príslušnosti k štátu, prípadne viacerým štátom súčasne.

²⁰ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., Mezinárodní právo veřejné. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 331

Medzi ďalšie významné pramene patrí Európsky dohovor o štátnom občianstve z roku 1997 (ďalej ako len „Dohovor o ŠO“). Dohovor o ŠO nadobudol platnosť pre Slovenskú republiku 1. marca 2000²¹. Upravuje problematiku dvojitého štátneho občianstva vo svojej piatej kapitole, nazvanej viacnásobné občianstvo. Osobne sa domnievam, že ustanovenia Dohovoru o ŠO sú pomerne všeobecné, pretože neupravujú konkrétne záväzky štátov, jeho ustanovenia sa zameriavajú najmä na prípady viacnásobného občianstva nadobudnutého zo zákona a iné prípady nadobudnutia občianstva. Zmluvné štáty sú v zmysle Dohovoru o ŠO povinné umožniť deťom, ktoré majú rôzne občianstva nadobudnuté automaticky pri narodení, aby si ich ponechali. Taktiež majú umožniť svojim občanom mať ďalšie občianstvo, keď toto ďalšie občianstvo automaticky nadobudli manželstvom. V zmysle ustanovenia článku 15 Dohovoru o ŠO: „Ustanovenia tohto dohovoru neobmedzujú právo zmluvného štátu ustanoviť vo svojej vnútroštátnej právnej norme, či si jeho občania, ktorí nadobudnú alebo majú občianstvo ďalšieho štátu, jeho občianstvo ponechajú alebo ho stratia, a či nadobudnutie alebo zachovanie jeho občianstva je podmienené zrieknutím sa alebo stratou ďalšieho občianstva.“²² Toto výlučne všeobecne formulované ustanovenie podľa môjho názoru vyjadruje pomerne neutrálny postoj Dohovoru o ŠO k problematike dvojitého občianstva, pretože ponecháva zmluvným štátom veľa priestoru na svojvoľné rozhodovanie sa v problematike dvojitého občianstva. Z obsahu ustanovení Dohovoru o ŠO možno dospieť k záveru, že je založený na dvoch základných zásadách. Prvou z nich je voľnosť zmluvných štátov rozhodovať o úprave viacnásobného štátneho občianstva. V zmysle druhej zásady majú zmluvné štáty povinnosť tolerovať viacnásobne štátne občianstvo v určitých špecifických prípadoch v Dohovore o ŠO uvedených.

Ďalším medzinárodným dokumentom, upravujúcim otázku bipolizmu je Dohovor o štátnom občianstve vydatých žien z roku 1957. Tento dohovor ustanovuje právo na štátnu príslušnosť a právo nebyť pozbavený svojej štátnej príslušnosti. Vznikol ako pokus o zjednotenie pomerne rozdielnej právnej úpravy jednotlivých štátov v oblasti štátneho občianstva, predovšetkým v otázkach týkajúcich sa straty alebo nadobúdania štátneho občianstva ženami v dôsledku uzavretia manželstva, rozvodu manželstva alebo zmeny štátneho občianstva jedného z manželov počas trvania

²¹Oznámenie č.418/2000 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Európskeho dohovoru o občianstve, čiastka 174.

²² Čl. 15 Európskeho dohovoru o štátnom občianstve

manželstva. Prvé tri články dohovoru obsahujú špecifické nariadenia týkajúce sa štátnej príslušnosti manželky. Článok 2 tohto dohovoru ustanovuje, že ani dobrovoľné prijatie štátnej príslušnosti iného štátu, ani zrieknutie sa štátnej príslušnosti manželom nebráni manželke tohto štátneho občana v tom, aby si zachovala svoju štátnu príslušnosť. V zmysle znenia článku 3 tohto dohovoru: „cudzinka vydatá za štátneho príslušníka môže, na vlastnú žiadosť, získať štátnu príslušnosť svojho manžela na základe osobitného prednostného naturalizačného postupu. Udelenie tejto štátnej príslušnosti môže byť obmedzené v záujme štátnej bezpečnosti alebo verejného poriadku.“²³

Osobne sa domnievam, že vzhľadom na to, že existuje niekoľko foriem a princípov nadobúdania štátneho občianstva, ktoré sa v jednotlivých krajinách mierne, či úplne odlišujú, akokoľvek prepracovaná vnútroštátna, či nadnárodná právna úprava nemôže úplne zabrániť vzniku dvojitého štátneho občianstva.

3.1 Spôsoby vzniku dvojitého štátneho občianstva

Všeobecne možno konštatovať, že medzi spôsobmi, ktorými je možné nadobudnúť dvojité štátne občianstvo zaraďujeme všetky tie, ktorými môžeme nadobudnúť štátne občianstvo. V súčasnosti, kedy je cezhraničný pohyb osôb každodenným javom, je najčastejším dôvodom nadobudnutia dvojitého štátneho občianstva narodenie. Dieťa narodené rodičom, ktorí nemajú rovnaké štátne občianstvo získava v dôsledku uplatnenia zásady *ius sanguinis* štátne občianstvo matky aj štátne občianstvo otca. Dieťa môže nadobudnúť štátne občianstvo tiež v prípade, ak sa narodí na území cudzieho štátu, ktorého jeho rodičia nie sú štátnymi príslušníkmi, pričom tento štát uplatňuje princíp *ius soli*. Domovský štát rodičov však musí uplatňovať zásadu *ius sanguinis*. Narodením tak dieťa získava štátne občianstvo rodičov a tiež štátu, na území ktorého sa narodilo. Ak by však domovský štát rodičov uplatňoval princíp *ius soli*, dieťa by získalo iba štátne občianstvo štátu, na území ktorého sa narodilo. V prípade, ak sú rodičia takto narodeného dieťaťa štátnymi príslušníkmi dvoch rôznych štátov, môže nastať taktiež situácia, kedy takéto dieťa pri narodení nadobúda súčasne až tri štátne občianstva. Viacero štátnych občianstiev môže dieťa nadobudnúť aj v súvislosti s jeho osvojením v procese tzv. medzinárodnej adopcie, pretože osvojené dieťa nadobúda taktiež štátne občianstvo svojich osvojiteľov. Dieťa môže nadobudnúť dvojité štátne občianstvo tiež na základe legitimácie. Legitimáciu môžeme charakterizovať ako úkon,

²³ Čl. 3 Dohovoru o štátom občianstve vydatých žien

na podklade ktorého nemanželské dieťa odvodene nadobudne dvojité štátne občianstvo. Dieťa tak okrem štátneho občianstva získaného po matke, nadobudne tiež ďalšie štátne občianstvo, a to na základe toho, že sa k jeho otcovstvu prizná otec dieťaťa, ktorý je cudzincom. Podmienkou nadobudnutia dvojitého občianstva u dieťaťa z tohto dôvodu je uzavretie manželstva medzi matkou a otcom dieťaťa, ktorý je cudzincom.

Dvojité štátne občianstvo je možné nadobudnúť tiež uzavretím manželstva s osobou cudzej štátnej príslušnosti. Hoci sa v dnešnej dobe už neuplatňuje automatické nadobúdanie štátneho občianstva v prípade, kedy sa žena vydá za cudzinca, nadobudnutie dvojitého štátneho občianstva v tejto súvislosti nie je vylúčené.²⁴ Jedná sa o nadobudnutie štátneho občianstva manžela či manželky, a to na základe žiadosti o udelenie štátneho občianstva. Štáty v súvislosti s uzavretím takéhoto manželstva zväčša spájajú určité výhody, ktoré uľahčujú jednotlivcovi nadobudnutie štátneho občianstva, a to najmä čo sa týka podmienky určitú dobu trvajúceho pobytu na území tohto štátu. Súčasne je potrebné, aby domovský štát žiadateľa s nadobudnutím cudzieho štátneho občianstva nespájal automaticky stratu svojho občianstva. Považujem za potrebné poukázať na v súčasnosti sa čoraz častejšie vyskytujúce fingoané manželstvá. Fingoané manželstvá sa objavujú najmä v situácii, kedy je jedným z manželov občan tretieho štátu, a teda štátu, ktorý nie je členským štátom Európskej únie, nakoľko takéto manželstvo uľahčuje získanie povolenia k trvalému pobytu v členskom štáte a následne tiež uľahčuje nadobudnutie štátneho občianstva unijného štátu, a teda tiež občianstva Európskej únie. „Fingoané manželstvo predstavuje manželstvo, k uzavretiu ktorého bolo pristúpené predovšetkým za účelom získania niektorých výhod.“²⁵ Takéto manželstvo býva formálne a jeden zo snúbencov, ktorému z neho neplynie výhoda v podobe nadobudnutia štátneho občianstva uzatvára toto manželstvo často krát za úplatu, alebo iný majetkový prospech.

Rovnako je možné nadobudnúť dvojité štátne občianstvo aj naturalizáciou osoby v inom štáte, pokiaľ s takýmto nadobudnutím štátneho občianstva nie je automaticky spájané pozbavenie pôvodného štátneho občianstva. Naturalizáciu možno

²⁴Pozn.: Takýto spôsob nadobúdania dvojitého štátneho občianstva sa v Československej republike uplatňoval v rokoch 1949 až 1992, pokiaľ išlo o manželstvo cudzinky a štátneho občana Československej republiky.

²⁵ GRONWALD TOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. Statusové věci občanů, 2009. s. 212

z etymologického hľadiska charakterizovať ako zmenu stavu. V právnej teórii rozlišujeme naturalizáciu v širšom zmysle slova a v užšom zmysle slova. Naturalizáciu v širšom zmysle slova predstavuje každé nadobudnutie štátneho občianstva neskôr ako narodením. Možno tu teda v zmysle uvedenej definície zahrnúť aj nadobudnutie štátneho občianstva opciou. Jej podstatou je právo jednotlivca zvoliť si podľa svojej vôle štátne občianstvo, a to výberom z dvoch alebo viacerých občianstiev, ktoré u neho prichádzajú do úvahy. Samotná podstata opcie je však v priamom rozpore s existenciou dvojitého štátneho občianstva. Naturalizáciou v užšom zmysle slova rozumieme nadobudnutie štátneho občianstva udelením na žiadosť, a teda na základe individuálneho rozhodnutia štátu. V súčasnosti sa pomerne často objavuje tzv. nároková naturalizácia, kedy dochádza k udeleniu štátneho občianstva osobám, ktoré žijú na území dotknutého štátu dlhšiu dobu. Mnohé štáty bývajú v otázke naturalizácie ústretovejšie voči nepľnoletým žiadateľom, majúcim na ich území trvalý pobyt po dobu niekoľkých rokov, kedy udeľujú štátne občianstvo niekedy aj na základe prehlásenia rodičov maloletých detí. Požadovaná dĺžka pobytu sa v právnych poriadkoch jednotlivých štátov líši. Desaťročná lehota je ustanovená v Taliansku, Portugalsku a Grécku, deväť rokov v Dánsku, osem v Nemecku, sedem rokov v Belgicku, šesť rokov vo Fínsku, päť rokov vo Veľkej Británii, Francúzku, Holandsku a Luxembursku a štyri roky sú ustanovené v Írsku. Požiadavka trvalého pobytu na území dotyčného štátu však absentuje v maďarskej právnej úprave. Maďarská republika totižto určitú dobu trvajúci pobyt žiadateľa o udelenie štátneho občianstva na území jej štátu nevyžaduje vôbec. Mnohé právne úpravy v snahe zamedzenia vzniku bipolizmu vyžadujú, aby žiadateľ o naturalizáciu najskôr ukončil svoj pôvodný štátnoobčiansky vzťah. Túto požiadavku je možné realizovať niekoľkými spôsobmi, a to v závislosti od právnej úpravy jednotlivých štátov. Žiadateľovi je odňaté jeho pôvodné štátne občianstvo, alebo mu je pôvodné štátne občianstvo odňaté s podmienkou, že do určitej doby nadobudne cudzie štátne občianstvo. V niektorých krajinách sa možno stretnúť s požiadavkou, aby sa žiadateľ o naturalizáciu zriekol pred orgánom tohto štátu svojho pôvodného občianstva. Takéto vyhlásenie učené vo vzťahu k orgánu cudzieho štátu však samo o sebe nemá za následok stratu pôvodného štátneho občianstva žiadateľa. Niektoré štáty vyžadujú pre splnenie podmienok na udelenie štátneho občianstva úspešné absolvovanie testu, preukázanie znalosti štátneho jazyka, riadne platenie daní, bezúhonnosť, či dobrý zdravotný stav. Často sú v procese naturalizácie zvýhodňovaní prominentní žiadatelia, či už z oblasti športu alebo kultúry. Právne poriadky štátov sa však odlišujú najmä

v otázke charakteru a rozsahu jednotlivých podmienok naturalizácie. Určitý minimálny štandard naturalizačného procesu preto nachádzame v Európskom dohovore o ŠO. Na rozdiel od nadobudnutia dvojitého štátneho občianstva narodením predstavuje naturalizácia inštitút, ktorým možno v dôsledku rozhodovacej činnosti štátnych orgánov do určitej miery ovplyvňovať a redukovať tak vznik bipolizmu.

Ďalším možným spôsobom nadobudnutia dvojitého štátneho občianstva je tzv. znovunavrátanie štátneho občianstva. Bývalý občan štátu môže nadobudnúť späť štátne občianstvo a v prípade, ak medzičasom nadobudol iné štátne občianstvo, môže sa stať aj bipolitom. Samozrejme, aj v takomto prípade je viazaný vznik dvojitého štátneho občianstva na to, že štát neviaže nadobudnutie nového štátneho občianstva na stratu doterajšieho občianstva.

Špecifický charakter dvojitého štátneho občianstva nachádzame v štátoch federatívneho usporiadania. Každá osoba, ktorá nadobudne občianstvo štátu federatívneho typu súčasne nadobúda aj štátne občianstvo niektorého z členského štátu federácie. Príkladom uvedeného bola v minulosti Československá federatívna republika. Význam tohto typu dvojitého štátneho občianstva je však odlišný, pretože tieto dve občianstva si nie sú rovnocenné, nakoľko občianstvo federácie je vnímané ako primárne vo vzťahu k občianstvu členského štátu federácie, ktoré je od neho odvodené. Avšak v Spojených štátoch amerických je chápanie týchto dvoch občianstiev opačné.

3.2 Diplomatická ochrana a iné otázky súvisiace s dvojítym štátnym občianstvom

Bipolizmus so sebou prinášal najmä v minulosti mnohé komplikácie spojené s uplatnením diplomatickej ochrany osoby s dvojítym štátnym občianstvom, jej postavením v prípade vojny, uplatňovaním kolíznych noriem medzinárodného práva súkromného a pod. V súčasnosti sa tieto negatívne aspekty zmierňujú, k čomu vo významnej miere prispieva stabilizácia medzinárodných vzťahov zmluvnou úpravou. Stále však platí, že bipolizmus je pomerne nežiaducim javom a jeho vznik by mal zostať skôr výnimkou ako pravidlom. Dvojité štátne občianstvo sa objavuje v súčasnosti čoraz častejšie a u štátov medzinárodného spoločenstva sa začína čoraz výraznejšie objavovať snaha o jeho tolerovanie. Aj napriek tejto skutočnosti však aj naďalej nachádzame oblasti spojené s dvojítym štátnym občianstvom, ktoré sa javia byť problematické. Problematickou oblasťou bipolizmu je otázka plnenia si základných povinností k štátom, ktorého je bipolita štátnym občanom. Jedná sa najmä o problematiku detí

s dvojítm štátnym občianstvom a prípadne spory rodičov o ich výchovu a výživu pri rozvode manželstva rodičov tohto dieťaťa, či otázky majetkovoprávneho charakteru v prípade, ak má bipolita majetok na území viacerých štátov.

Otázkou zásadného významu je tiež plnenie si vojenskej povinnosti osobu s dvojítm štátnym občianstvom. V takomto prípade totiž oba štáty, ktorých je jednotliviec štátnym občanom môžu od neho požadovať bránenie svojho štátneho územia v prípade vojenského konfliktu. Problém môže nastať najmä vtedy, ak konflikt vznikne medzi štátmi, ktorých štátnym občanom je bipolita, pretože pokiaľ bipolita vykonáva vojenskú službu v armáde jedného zo štátov, môže byť druhým štátom považovaný za vlastizradcu. „Aj keď stále viac štátov prechádza v poslednej dobe k tzv. profesionálnym armádam, nie je tým táto problematika úplne vyriešená. Otázka vernosti štátu totiž zostáva i naďalej veľmi citlivou témou a otázka vojenskej služby s tým veľmi súvisí.“²⁶ Brannou povinnosťou bipolitov sa zaoberá Dohovor o obmedzení prípadov viacnásobného štátneho občianstva a o službe v ozbrojených silách v prípade viacnásobného štátneho občianstva, v zmysle ktorého môže byť od bipolitu požadované plnenie vojenskej povinnosti iba zo strany jedného zo štátov, ktorého je štátnym občanom. Nedostatkom spomínaného dohovoru je jeho obmedzená regionálna pôsobnosť.

Veľmi diskutovanou býva tiež otázky diplomatickej ochrany bipolitov. Všeobecne je možné diplomatickú ochranu definovať ako právny inštitút, pri ktorom dochádza k ochrane občana, a to tým, že jeho domovský štát preberá nároky a záväzky, ktoré má občan voči inému štátu. Nejedná sa však o povinnosť, ale oprávnenie štátu takto postupovať. Občania členských štátov Európskej únie majú navyše oprávnenie žiadať o poskytnutie diplomatickej a konzulárnej ochrany zastupiteľstvo ktoréhokoľvek členského štátu Európskej únie na území tzv. tretích krajín, ak ich domovský štát tu nemá svoje zastupiteľstvo.

Občan je subjektom medzinárodného práva a ako taký má možnosť domáhať sa zo strany domovského štátu ochrany svojich práv voči inému štátu. Štáty sú však oprávnené poskytovať diplomatickú ochranu iba osobám, ktoré majú k štátu špecifický vzťah, t.j. sú jeho štátni občania. V prípade ak má osoba dve štátne občianstva môžu nastať v zásade dve kolízne situácie. Jeden štát môže totiž mať v úmysle vykonávať

²⁶ ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P.: Mezinárodní právo veřejné. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 336

oprávnenia k diplomatickej ochrane svojho občana proti druhému štátu, ktorý taktiež považuje príslušnú osobu za svojho občana. Môže však nastať aj spor o to, ktorý zo štátov, ktorých je osoba štátnym občanom je oprávnený k poskytovaní diplomatickej ochrany voči tretiemu štátu. „Situáciu medzi dvomi, či viacerými štátmi, ktoré sa všetky považujú za domovské štáty jednej osoby rieši článok 4 Haagskeho dohovoru o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve.“²⁷ V zmysle tohto článku nemôže štát poskytnúť diplomatickú ochranu v prospech svojho občana proti štátu, ktorého občianstvo má tiež táto osoba. Haagsky dohovor o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve v článku 5 rieši tiež tzv. princíp efektivity, resp. princíp prevažujúceho občianstva. V zmysle tohto princípu tretí štát výlučne na svojom území uzná vo vzťahu k štátnym príslušnostiam, ktoré predmetná osoba má buď občianstvo štátu pobytu tejto osoby, alebo občianstvo štátu, s ktorým má táto osoba najužší vzťah. V zmysle vyššie uvedeného, okrem splnenia podmienky štátneho občianstva príslušného štátu musí teda bipolita v prípade, že sa domáha ochrany zo strany svojho domovského štátu, spĺňať ešte ďalšie kritérium, a to existenciu tzv. užšieho vzťahu. Konkrétnosť tohto vzťahu bola v minulosti predmetom rozhodovania Medzinárodného súdneho dvora. Medzi najvýznamnejšie prípady, ktoré sa ňou zaoberali patrí najmä prípad Canevaro, Nottebohm a Mergé.

Jedným z prvých prípadov, zaoberajúcich sa problematikou diplomatickej ochrany osôb s dvojitém štátnym občianstvom bol prípad Canevaro (Taliansko vs. Peru). Tento spor bol prejednávaný Stálym arbitrážnym tribunálom v Haagu v roku 1912. Bol to spor medzi Talianskom a Peru a týkal sa uplatnenia nároku na finančnú náhradu, ktorú požadovali bratia Canevarovci od štátu Peru. Bratia Canevarovci boli občanmi Peru, a to podľa princípu *ius soli* a zároveň mali aj talianske štátne občianstvo po svojej matke, podľa princípu *ius sanguinis*. Po smrti svojho otca sa bratia Canevarovci stali majiteľmi peruánskych štátnych obligácií. Bratia Canevarovci neskôr požiadali taliansku vládu o poskytnutie diplomatickej ochrany vo veci ich žiadosti o poskytnutie finančnej náhrady od peruánskej vlády. Talianska vláda im prisľúbila svoju pomoc. V roku 1910 podpísali Peru a Taliansko dohodu, v zmysle ktorej bol tento spor postúpený Stálemu arbitrážnemu tribunálu v Haagu. Prípad sa opieral o tri

²⁷ ONDŘEJ, J., POTOČNÝ, M.: *Obecné mezinárodní právo v dokumentech*. Druhé vydanie. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 34.

základné otázky. Jednou z nich bola otázka, či je talianska vláda oprávnená poskytnúť jednému z bratov, Rafaelovi Canevarovi, diplomatickú ochranu, pretože peruánska vláda spochybňovala jeho talianske občianstvo. Stály arbitrážny tribunál pri svojej rozhodovacej činnosti dospel k názoru, že Rafael Canevaro sa v mnohých prípadoch správal ako štátny občan Peru, a to jednak v prípade kandidatúry do peruánskeho senátu, do ktorého môžu byť zvolení iba peruánsky štátni občania a tiež tým, že prijal úrad konzula v Holandsku. Za takýchto okolností má peruánska vláda právo považovať takúto osobu za svojho štátneho občana a odmietnuť jeho postavenie ako talianskeho žiadateľa o finančnú pomoc. Stály arbitrážny tribunál uplatnil v tomto prípade princíp tzv. efektívneho alebo prevažujúceho štátneho občianstva, ktorý sa stal neskôr súčasťou Haagskeho dohovoru o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve.

Otázka dvojitého štátneho občianstva zohrávala významnú úlohu aj v spore známom ako Salem, ktorý vznikol medzi Spojenými štátmi americkými a Egyptom a ktorým sa v roku 1932 zaoberal Zvláštny arbitrážny tribunál. V tomto prípade rozhodoval tribunál na základe tzv. princípu rovnosti, poukazujúc na to, že princíp efektívneho štátneho občianstva, známeho zo sporu Canevaro sa v medzinárodnom práve ešte nestihol dostatočne rozvinúť. Pán Salem bol egyptským štátnym občanom neskôr naturalizovaným v USA, ktorý si uplatňoval nárok na odškodnenie voči egyptskej vláde. Egyptská vláda však právo USA na poskytnutie diplomatickej ochrany pánovi Salemovi pri uplatňovaní si jeho nároku popierala. Podľa názoru egyptskej vlády pán Salem nadobudol americké štátne občianstvo podvodným konaním, navyše ak by aj bolo americké občianstvo uznané za platné, za efektívne občianstvo by bolo považovaný egyptské. Americká vláda však zastávala názor, že otázka posudzovania platnosti naturalizácie pána Salema je výlučne v kompetencii amerického súdu. Arbitrážny tribunál sa zaoberal všetkými namietanými aspektmi prípadu, skúmal tiež otázku, či pána Salema možno aj naďalej považovať v zmysle egyptskej právnej úpravy za jeho štátneho občana, pretože na naturalizáciu nezískal súhlas egyptskej vlády. Arbitrážny tribunál v rámci rozhodnutia vo veci poukázal na to, že princíp efektívneho občianstva sa na medzinárodnej úrovni ešte nerozvinul dostatočne, pretože napriek existencii rozhodnutia vo veci Canevaro sa rozhodovacia prax štátov uznášala na závere, že pokiaľ sú oba štáty oprávnené z pohľadu medzinárodného práva považovať jednotlivca za svojho občana, žiadna z nich nemôže vznášať v prospech tohto jednotlivca akékoľvek nároky voči druhého štátu.

Významné súdne rozhodnutie v otázke oprávnenia štátu vykonávať nad jednotlivcom plnú diplomatickú ochranu bolo aj výsledkom rozhodovacej činnosti Medzinárodného súdneho dvora vo veci Nottebohm. „V prípade Nottebohm bolo skúmané, či existuje medzi F. Nottebohmom a štátom Lichtenštajnsko užší vzťah, podľa ktorého by Guatemala musela uznať jeho lichtenštajnské občianstvo.“²⁸ Medzinárodný súdny dvor sa v tomto prípade zaoberal tým, či je Lichtenštajnsko oprávnené dovoľávať sa voči Guatemale štátneho občianstva, ktoré priznalo pánovi Nottebohmovi naturalizáciou, či je Guatemala povinná uznať jeho účinky a či je Lichtenštajnsko oprávnené k diplomatickej ochrane v prospech pána Nottebohma voči Guatemale. Medzinárodný súdny dvor dospel k záveru, že podmienky udeľovania štátneho občianstva patria do výlučnej právomoci každého štátu a otázka diplomatickej ochrany jednotlivca zo strany štátu spadá do oblasti medzinárodného práva. Pokiaľ má teda súd posúdiť takýto stret medzinárodného a vnútroštátneho práva, musí zistiť, či jeho štátne občianstvo bolo získané za podmienok, ktoré dotknutému štátu ukladajú povinnosť účinky takto nadobudnutého občianstva uznať. Ďalej súd dospel k názoru, že v minulosti medzinárodné súdnictvo uprednostňovalo občianstvo udelené na základe skutočného a pevného puta medzi danou osobou a štátom, o ktorého občianstvo sa jedná. Pritom je potrebné zohľadňovať rôzne ďalšie okolnosti akým je napríklad obvyklé bydlisko jednotlivca, jeho rodinné putá, centrum jeho záujmov, účasť na verejnom živote a podobne. Medzinárodný súdny dvor vyslovil názor, že medzi štátmi existuje ustálená prax, na základe ktorej sa štáty zdržiavajú výkonu diplomatickej ochrany vo vzťahu k tým naturalizovaným osobám, ktoré prerušili svoje vzťahy k tomuto štátu a pokiaľ je toto štátne občianstvo iba formálnym vzťahom. Štátne občianstvo tak musí byť v súlade s faktickým stavom, aby bolo možné sa ho dovoľávať aj voči inému štátu. Medzinárodný súdny dvor zároveň konštatoval, že neexistuje žiadne všeobecné pravidlo medzinárodného práva, ktoré by upravovalo podmienky udeľovania štátneho občianstva vnútroštátnym zákonodarstvom. Pri posudzovaní prípadu z uvedených hľadísk dospel Medzinárodný súdny dvor k záveru, že F. Nottebohm zachovával počas svojho života rodinné a obchodné vzťahy s Nemeckom. Zároveň nič nenasvedčovalo tomu, že žiadosť F. Nottebohma o naturalizáciu v Lichtenštajnsku bola motivovaná tým, že by mal v úmysle prerušiť svoje väzby s Nemeckom. F. Nottebohm zároveň žil vyše tridsať rokov v Guatemale, kde rozvíjal aj

²⁸ ŠTURMA, P., BALAŠ, V., BÍLKOVÁ, V.: Výběr případů z mezinárodního práva veřejného. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009, s. 42.

svoje podnikateľské aktivity. Jeho väzby s Lichtenštajnskom však možno charakterizovať ako veľmi slabé. Jeho lichtenštajnské štátne občianstvo bolo F. Nottebohmovi udelené účelovo, za výnimočných okolností a bez ohľadu na medzinárodne uznávané pravidlá udeľovania štátneho občianstva. Medzinárodný súdny dvor z uvedeného dôvodu odoprel Lichtenštajnsku právo chrániť práva a záujmy tohto lichtenštajnského občana v zahraničí, pretože medzi ním a Lichtenštajnskom neexistoval v čase udelenia štátneho občianstva skutočný vzťah, či skutočná väzba.

Ďalšie významné rozhodnutie Americko-talianskej zmierovacej komisie nachádzame v prípade pani Florence Strunsky Mergé, americkej štátnej občianky, ktorá na základe manželstva s Talianom získala talianske štátne občianstvo. V predmetnom prípade bol vedený spor o to, či je možné uplatňovať z titulu diplomatickej ochrany nárok na náhradu škody jedným štátom voči inému štátu, ktorého je daná osoba v zmysle noriem medzinárodného práva taktiež štátnym občanom. Americko-talianska zmierovacia komisia sa zaoberala obomi základnými princípmi, a to princípom rovnosti a princípom prevažujúceho, resp. efektívneho občianstva. Komisia sa pri posudzovaní sporu opierala o známe prípady Canevaro a Nottebohm a zaoberala sa otázkou, či sa tieto dva princípy navzájom vylučujú. Dospela však k názoru, že tieto princípy sa navzájom dopĺňajú, navyše konštatovala, že princíp rovnosti znemožňujúci diplomatickú ochranu v prípade osoby s dvojitém štátnym občianstvom ustupuje princípu prevažujúceho občianstva, a to vždy ak prevažuje občianstvo štátu uplatňujúceho predmetný nárok. Určujúcim kritériom v takomto prípade je nielen bydlisko, ale aj ekonomické, sociálne, pracovnoprávne vzťahy a rodinný život. V zmysle tohto názoru zmierovacia komisia rozhodovala tiež v ďalších prípadoch, a to MazzonisClaim, Zangrilli, Cestra a PucciniClaims a iné.

Dvojité štátne občianstvo bolo do polovice minulého storočia chápané ako negatívny a na medzinárodnom poli nechcený jav. „Týmto smerom nazerania na dvojité štátne občianstvo sa vyznačovali najmä socialistické štáty, ktoré dvojité štátne občianstvo striktne vylučovali, a to i medzi sebou navzájom. Rovnakú zásadu, vyplývajúcu z nadradovania národnej zvrchovanosti nad právom jednotlivca uplatňovali napríklad Spojené štáty americké“²⁹ Osobne sa domnievam, že súčasné

²⁹ ČERNÝ, J., VALÁŠEK, M.: České státní občanství: ucelený výklad právních předpisů upravujících státní občanství České republiky v návaznosti na státní občanství ČSR, ČSSR a ČSFR, Linde Praha a.s., 1996, s. 29.

vnímanie bípólizmu je dôsledkom vývoja demokratickej spoločnosti, umožňujúcej jej obyvateľstvu voľne prekračovať hranice štátu a pobývať v zahraničí rôzne dlhú dobu. Takéto osoby si následne v mnohých prípadoch vytvárajú po dlhom pobyte v cudzine, po uzavretí manželstva s cudzincom, či narodení dieťaťa, k tomuto štátu natoľko silný vzťah, že majú záujem stať sa jeho štátnym občanom. V takýchto prípadoch je podľa môjho názoru opodstatnené, aby takáto osoba mala možnosť nadobudnúť druhé štátne občianstvo bez toho, aby bola povinná vzdať sa svojho pôvodného štátneho občianstva.

4 OSOBY BEZ ŠTÁTNEJ PRÍSLUŠNOSTI

„Bezdomovcom (apatridom, apolitom) sa nazýva osoba, ktorá nie je občanom žiadneho štátu podľa ich vnútroštátneho právneho poriadku. Nad bezdomovcami nevykonáva žiadny štát diplomatickú ochranu.“³⁰ Bezdomovectvo z pohľadu medzinárodného predstavuje dôsledok nejednotnosti právnej úpravy v otázke nadobúdania a straty štátneho občianstva na medzinárodnom poli. Osobu, ktorá nenadobudla štátne občianstvo automaticky, alebo ktorej štátne občianstvo nebolo udelené osobitným rozhodnutím, na základe zákona určitého štátu, možno označiť za osobu *de jure* bez štátnej príslušnosti, a teda za osobu, ktorá je z hľadiska aplikovateľného práva daného štátu bez štátnej príslušnosti. Možno však predpokladať, že každý jednotlivec má štátne občianstvo, pokiaľ sa nepreukáže opak. „Napriek existencii právnych noriem medzinárodného práva zaoberajúcich sa získaním, stratou alebo odoprením občianstva, je v súčasnosti vo svete viac ako 12 miliónov osôb bez štátnej príslušnosti. Osobou bez štátneho občianstva sa možno stať z rôznych dôvodov ako je napríklad konflikt právnych noriem, prevod územia, zákony o manželstve, administratívna prax, diskriminácia, nedostatky v registrácii narodených detí, denacionalizácia a vzdanie sa štátneho občianstva.“³¹ Jedná sa o osoby, ktoré sú bez štátneho občianstva od narodenia, stratili štátne občianstvo neskôr, alebo sa ho dobrovoľne zriekli. Bez ohľadu na dôvod, prečo sa určitá osoba stala apatridom, nepožíva zo strany štátu žiadnu ochranu, môže byť preto z územia štátu vyhostená, prípadne jej nemusí byť umožnený vstup na územie štátu ani výhody súvisiace s cudzineckým režimom.

Mať štátne občianstvo je dôležité na to, aby sa takýto jednotlivec mohol zapojiť do spoločenského života svojho domovského štátu a využívať všetky práva spojené so štátnym občianstvom, nakoľko niektoré práva ako napríklad volebné právo, majú iba občania štátu. Osoby bez štátnej príslušnosti často nemajú v praxi možnosť získať doklady totožnosti a cestovný pas, nemôžu najmä oficiálne uzatvoriť manželstvo, oficiálne zaregistrovať narodenie svojho dieťaťa, nemôžu sa legálne zamestnať, môže im byť odoprený prístup k vzdelaniu, nemajú právo na verejnú zdravotnú starostlivosť ani na dávky sociálneho zabezpečenia. V prípade, že takáto osoba opustí svoju krajinu

³⁰Potočný, M.,: Mezinárodní právo, 1. Vydanie, Praha: C.H.Beck, 1996, s. 45.

³¹ <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/komu-pomahame/osoby-bez-statnej-prislusnosti.html>

pôvodu alebo krajinu posledného pobytu a táto krajina mu odoprie vydať víza pre opätovný vstup, môže sa ocitnúť v bezvýchodiskovej situácii, niekedy aj v cele policajného zaistenia pre cudzincov. „V krajinách strednej Európy sa v globálnom porovnaní vyskytuje pomerne malý počet prípadov absencie štátnej príslušnosti. Hoci aktuálne štatistické údaje z jednotlivých štátov nemáme k dispozícii, na Slovensku a v Poľsku žije približne 1000 osôb bez štátnej príslušnosti. V Slovinsku boli tisíce ľudí vymazaných z registra obyvateľstva v roku 1992, hneď po vyhlásení nezávislosti. Približne 4000 osôb je však stále bez štátnej príslušnosti.“³²

V zmysle Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti je osobou bez štátnej príslušnosti „osoba, ktorá nie je považovaná za občana podľa práva žiadneho štátu“. Túto definíciu prebral aj slovenský zákon č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa tohto zákona, osobe bez štátnej príslušnosti možno udeliť trvalý pobyt na neobmedzený čas aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone, ak preukáže, že nemá štátnu príslušnosť štátu, v ktorom sa narodila, alebo v ktorom mala svoje predchádzajúce bydlisko alebo pobyt a ktorého štátne občianstvo majú jej rodičia a ostatní rodinní príslušníci.

4.1 Medzinárodná právna úprava bezdomovectva

Základný rámec apatrizmu upravuje Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorá ustanovuje, že nikto nesmie byť svojvoľne pozbavený štátneho občianstva. Rovnako zakotvuje významné právo na štátnu príslušnosť. Nešpecifikuje však, na akú konkrétnu štátnu príslušnosť je každý jednotlivec oprávnený. Aby jednotlivcom neboli odopierané základné práva spojené so štátnym občianstvom, vypracovalo za týmto účelom medzinárodné spoločenstvo postupne dva základné dokumenty, a to Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 a Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1954. Pre členské štáty Organizácie Spojených národov sa totiž po skončení druhej svetovej vojny stala naliehavou otázka, ako reagovať na potreby miliónov jednotlivcov, ktorí sa po skončení vojny stali utečencami alebo ľuďmi bez štátnej príslušnosti. Rezolúcia Ekonomickej a sociálnej rady OSN z roku 1949 vymenovala ad hoc komisiu, ktorá mala za úlohu prerokovať a vypracovať návrh Dohovoru o právnom postavení utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti, ako aj zväziť návrhy na odstránenie problému osôb bez štátnej príslušnosti. Komisia vypracovala

³² <http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/komu-pomahame/osoby-bez-statnej-prislusnosti.html>

návrh dohovoru a protokol k dohovoru zameriavajúci sa na osoby bez štátnej príslušnosti. Otázkou odstránenia problému osôb bez štátnej príslušnosti sa však komisia nezaoberala v plnej miere, nakoľko touto otázkou sa mala zaoberať Medzinárodná právna komisia. Na Konferencii splnomocnených zástupcov z roku 1951, ktorá mala prediskutovať tak problematiku utečencov, ako aj problematiku osôb bez štátnej príslušnosti však nebolo dostatok priestoru na podrobnú analýzu situácie osôb bez štátnej príslušnosti, preto prijatie protokolu zaoberajúceho sa osobami bez štátnej príslušnosti bolo presunuté na neskorší termín. Protokol o osobách bez štátnej príslušnosti bol následne v roku 1954 prepracovaný na samostatný dohovor, a to Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti. Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti je významným dokumentom upravujúcim postavenie osôb bez štátnej príslušnosti, ktorý bol podpísaný dňa 28. septembra 1954 v New Yorku. „Dohovor a dodatok k tomuto dohovoru nadobudli platnosť pre Slovenskú republiku 2. júla 2000.“³³ Možno ho považovať za významný medzinárodný nástroj na zlepšenie postavenia osôb bez štátnej príslušnosti. Dohovor upravuje základne práva a povinnosti apatridov, pričom v zmysle článku 3 tohto dohovoru zmluvné štáty majú aplikovať ustanovenia tohto dohovoru na osoby bez štátnej príslušnosti bez ich diskriminácie, čo sa týka ich rasy, náboženstva alebo krajiny ich pôvodu. Každý zmluvný štát rozhoduje podľa vlastných procesných postupov o tom, či určitá osoba je oprávnená na výhody vyplývajúce z tohto Dohovoru. UNHCR však poskytuje prostredníctvom svojich úradov a zastupiteľstiev na základe žiadosti štátov rady, ako vytvoriť a uviesť do života procesné postupy uvedené v dohovore.

Ďalším krokom medzinárodného spoločenstva pri riešení otázky apatrizmu bolo prijatie Dohovoru o redukovaní počtu osôb bez štátnej príslušnosti z roku 1961. V jeho preambule je zdôraznená potreba obmedzovať počet osôb bez štátneho občianstva aj prostredníctvom medzinárodného dohovoru. Tento dohovor ukladá zmluvným stranám povinnosť zdržať sa výkonu takých pôsobností, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na štátne občianstvo, a takisto nedopustiť vznik situácie, kedy by osoby na ich štátnom území zostali v dôsledku aplikácie ich domovských predpisov bez štátneho občianstva. Dohovor teda v snahe zmenšiť počet osôb bez štátnej príslušnosti požaduje, aby všetky signatárske štáty prijali také zákony o štátnom občianstve, ktoré zohľadnia základné

³³Oznámenie č.206/2001 Z. z. Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o uzavretí Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti zo dňa 28.9.1954, čiastka 86.

štandardy vzťahujúce sa na získanie alebo stratu štátneho občianstva. Na druhej strane však jeho ustanovenia nevylučujú možnosť odňať za určitých podmienok štátne občianstvo. V prípade sporu medzi zmluvnými štátmi o výklad ustanovení dohovoru alebo ich uplatnenie, ktorý nemožno vyriešiť zmierom, možno na žiadosť ktorejkoľvek strany spor postúpiť na Medzinárodný súdny dvor. Vyhlásenie k dohovoru obsahuje odporúčanie, aby v každom prípade, v ktorom to bude možné, rozšírili členské štáty jeho platnosť aj na osoby bez štátnej príslušnosti. Dohovor tiež zriadil v rámci Organizácie spojených národov inštitúciu, na ktorú sa môže obrátiť každá osoba, ktorá si uplatňuje výhody vyplývajúce z tohto dohovoru, a to napríklad v prípade pomoci so žiadosťou o preskúmanie svojho nároku adresovaného príslušnému štátu. Valné zhromaždenie OSN následne delegovalo túto funkciu na UNHCR. Oba vyššie uvedené dohovory predstavujú základný právny nástroj ochrany osôb bez štátnej príslušnosti a pri prevencii zvyšovania počtu osôb bez štátnej príslušnosti po celom svete. Hoci sú tieto dohovory doplnené mnohými zmluvami na regionálnej úrovni, zostávajú jedinými globálnymi dohovormi svojho druhu. V neposlednom rade sa problematikou osôb bez štátnej príslušnosti zaoberá tiež Európsky dohovor o občianstve z roku 1997, ktorý poukazuje na potrebu vyhýbať sa stavu, kedy sa osoba môže ocitnúť bez štátnej príslušnosti.

Aj napriek existencii množstva medzinárodných dohôd a zmlúv, upravujúcich otázku apatrizmu, ktoré medzi sebou štáty medzinárodného spoločenstva uzatvárajú, možno tieto dokumenty považovať za deklarácie, obsahujúce iba odporúčania, ktoré sú záväzné výlučne pre signatárske štáty. Zároveň považujem za potrebné poukázať na to, že do dnešného dňa k vyššie uvedeným dohovorom pristúpilo iba niektoré štáty, čo v praxi znamená, že ochrana a znižovanie počtu osôb bez štátnej príslušnosti nie sú dostatočné. Riešenie otázky apatrizmu tak aj naďalej ostáva problémom vnútroštátnej právnej úpravy každého štátu. „Riešenie štáty nachádzajú najmä v inštitúte naturalizácie, teda získaním štátneho občianstva na žiadosť jednotlivca, čo štátu umožňuje individuálne reagovať na jednotlivé žiadosti a prípady.“³⁴

³⁴ ČERNÝ, J., VALÁŠEK, M.: České státní občianství. Praha: Linde Praha, 1996, s. 31.

5 MEDZINÁRODNÉ CUDZINECKÉ PRÁVO

Cudzinca možno, na rozdiel od bipolita či apatrida charakterizovať ako osobu, ktorá nie je občanom štátu pobytu, ale má štátoobčiansky vzťah k inému štátu. Právna teória rozlišuje cudzinca v širšom a užšom zmysle. V širšom zmysle sa za cudzinca považuje fyzická osoba, ktorá nie je občanom štátu pobytu. V užšom zmysle slova možno za cudzinca považovať len fyzickú osobu, ktorá nie je občanom štátu pobytu, ale má určitý vzťah k inému štátu.

Cudzinecké právo možno charakterizovať ako ucelený súbor právnych noriem, ktoré si vytvára každý štát jednotlivo. „Cudzinecké právo je odvetvie medzinárodného práva, ktoré obsahuje zásady, inštitúty a normy upravujúce otázky vstupu a pobytu cudzincov na území štátu, ako aj otázky opustenia územia štátu cudzincom.“³⁵ V súčasnosti, vo väčšine štátov sveta, cudzinci podliehajú národnému právnemu režimu štátu pobytu. Vnútroštátna právna úprava tak vymedzuje postavenie cudzincov voči štátu pobytu, ich práva a povinnosti, ako aj podmienky ich dodržiavania, teda ich vynútitelnosť štátnou mocou. „Pritom každý štát je povinný rešpektovať platné zásady medzinárodného práva ohľadne cudzincov a medzinárodné zmluvy, ktoré uzavrel s inými štátmi, tzv. medzinárodné cudzinecké právo. Uplatňuje sa zásadne, ako všeobecné zásady, vzájomnosť a rovnoprávnosť.“³⁶ Na medzinárodnom poli sa v minulosti objavili snahy o komplexnú úpravu cudzineckého práva. Výsledkom týchto snáh bola Deklarácia o ľudských právach jednotlivcov, ktorí nie sú štátnymi občanmi krajiny v ktorej žijú, ktorú prijalo v roku 1985 Valné zhromaždenie OSN „Tento dokument je možné považovať za súbor cudzineckých práv a povinností, ktoré by mali štáty cudzincom poskytnúť na svojom území. Táto deklarácia má samozrejme len odporúčajúcu povahu pre štáty, i keď morálne značnú.“³⁷ Valné zhromaždenie v nej deklarovalo obyčajový charakter cudzineckého práva, v zmysle ktorého sú cudzinci povinní dodržiavať zákony a národné tradície štátu, na území ktorého sa zdržiavajú. V zmysle tejto deklarácie majú cudzinci v súlade s vnútroštátnymi právnymi normami a medzinárodnými záväzkami štátu pobytu najmä právo na život a osobnú bezpečnosť.

³⁵ DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F.: Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 1. Vydanie. Příbram: Leges, 2008, s. 238.

³⁶ AZUD, J.: Medzinárodné právo. Bratislava: VEDA, 2003, s. 216

³⁷ POTOČNÝ, M.: Mezinárodní právo. Zvláštní část. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 46.

Cudzinci nesmú byť podrobení svojvoľnému uväzneniu alebo zadržaniu, nesmú byť zbavení slobody, majú právo na ochranu proti svojvoľnému alebo nezákonnému zasahovaniu do súkromia, rodiny, domova alebo korešpondencie, právo na rovné postavenie pred súdom, tribunálom alebo iným orgánom spravodlivosti, pokiaľ je to potrebné, i právo na pomoc tlmočníka v trestných veciach. Cudzincom je tiež priznané právo na slobodu prejavu, právo uzavrieť manželstvo a založiť si rodinu, právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania, právo ponechať si vlastný jazyk, kultúru a zachovávať tradície, právo preniesť do zahraničia svoje zárobky a úspory, a to pri rešpektovaní domácich právnych predpisov. Žiaden cudzinec však nesmie byť svojvoľne zbavený svojho zákonne získaného majetku. „Cudzinec má právo kedykoľvek sa spojiť s konzulátom alebo diplomatickou misiou štátu, ktorého je občanom. Ak takéto ustanovizne nie sú a ochrana záujmov jeho štátu bola zverená konzulátu alebo diplomatickej misii iného štátu, môže sa na ne obrátiť.“³⁸ Možno konštatovať, že štát pobytu je povinný chrániť cudzinca pred útokmi na jeho život, zdravie, slobodu, či majetok, a to tak preventívne ako i represívne. Útoky na osobu cudzinca teda aj primerane trestá, rovnako ako útoky na svojich štátnych občanov. V tomto smere je cudzincovi poskytovaná ochrana jeho práv a slobôd obvykle rovnakým spôsobom a v rovnakom rozsahu ako vlastným štátnym občanom. „Štát ale nemusí uznávať cudzincov za spôsobilých nadobúdať vlastníctvo k nehnuteľnostiam, podnikom, bankám a pod.“³⁹ Tieto skutočnosti sú výsledkom dlhodobého vývoja cudzineckého práva, ktoré od poskytovania minimálneho štandardu základných práv dospelo k stotožneniu právneho postavenia cudzincov s vlastnými štátnymi občanmi. Niektoré štáty priznávajú cudzincom rovnaké práva ako svojim vlastným občanom. Takto priznané občianske práva však nepredstavujú rovnosť cudzincov a štátnych občanov dotyčného štátu vo všetkých smeroch, avšak priznávajú cudzincom práva a slobody zaručené ústavou ako aj rovnosť v práve občianskom a trestnom. Niektoré štáty svojim zákonodarstvom napríklad obmedzujú, či úplne zamedzujú prístup cudzincov k určitým druhom povolání, nepriznávajú im právo nadobúdať v štáte pobytu nehnuteľnosti, stanovujú cudzincom osobitný spôsob hlásenia sa a pod.

³⁸ MRÁZ, S., POREDOŠ, F. VRŠANSKÝ, P.: MEDZINÁRODNÉ VEREJNÉ PRÁVO. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 156.

³⁹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F. VRŠANSKÝ, P.: MEDZINÁRODNÉ VEREJNÉ PRÁVO. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 157.

Štáty rozhodujú o podmienkach vstupu cudzincov na svoje územie samostatne, pričom táto ich voľnosť je do určitej miery obmedzená povinnosťou vzájomnej spolupráce štátov, na ktorú sa zaviazali. Vstup cudzincov na územie iného štátu upravujú tiež niektoré dvojstranné alebo mnohostranné zmluvy, ktoré na základe reciprocity často obmedzujú alebo rušia cudzincom vízovú povinnosť. Cudzinec je povinný podriaďiť sa suverénnej moci štátu, na území ktorého sa nachádza, musí tiež rešpektovať jeho právny poriadok a zvlášť jeho cudzinecké právo. Výnimkou predstavujú iba cudzinci, ktorí požívajú diplomatické výsady a imunity.

Suverénna štátna moc štátu pobytu je vo vzťahu k cudzincovi do určitej miery obmedzená pretože cudzinec je i v čase svojho pobytu na území cudzieho štátu plne viazaný k svojmu domovskému štátu zväzkom štátneho občianstva. Je povinný odvádzať domovskému štátu dane, vrátiť sa na jeho výzvu späť na jeho územie, zdržať sa akéhokoľvek konania namiereného proti domovskému štátu, zachovať štátne tajomstvo a plniť si v domovskom štáte vojenskú službu. Štát pobytu teda nemôže od cudzinca požadovať výkon vojenskej služby a tiež ho nesmie nútiť k výkonu akejkolvek činnosti namierenej proti jeho domovskému štátu. Štát pobytu však môže od cudzinca vyžadovať výkon služieb vo verejnom záujme, akými je pomoc pri požiaroch, záplavách alebo živelných pohromách. Právny poriadok každého štátu upravuje tieto povinnosti rôznym spôsobom. Cudzincovi neprislúchajú politické práva v štáte pobytu a nemá právo aktívne sa zúčastňovať na tvorbe štátnej vôle a na výkone verejnej moci. Z medzinárodného práva nevyplývajú pre cudzincov tiež žiadne práva, pokiaľ ide o výkon povolania a zamestnania na území štátu pobytu. „Okrem týchto základných práv, ktoré má štát na základe všeobecného medzinárodného práva poskytovať všetkým cudzincom za normálnych okolností, možno založiť ich ďalšie právo na partikulárnych dohodách. V nich sa však poskytovanie určitých práv obvykle viaže na podmienku, že i druhá zmluvná strana bude recipročne rovnako postupovať voči občanom ostatných signatárov.“⁴⁰ Domovský štát však nie je oprávnený zasahovať v oblasti občianskeho, správneho a trestného práva. Takýto zásah domovského štátu by mohol byť oprávnený iba pri mimoriadnej ujme alebo pri porušení medzinárodnej zmluvy štátom pobytu.

⁴⁰ MRÁZ, S., POREDOŠ, F. VRŠANSKÝ, P.: MEDZINÁRODNÉ VEREJNÉ PRÁVO. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 158

V prípade, ak iný štát vo vzťahu k cudzincovi poruší medzinárodné právo, domovský štát cudzinca je oprávnený uplatňovať jeho nárok voči povinnému štátu ako svoj vlastný a vykonávať nad ním diplomatickú ochranu. V takom prípade spor medzi cudzincom a štátom prechádza z oblasti vnútroštátneho práva do oblasti medzinárodného práva, a jeho riešenie sa taktiež riadi pravidlami medzinárodného práva. Nárok cudzinca na diplomatickú ochranu zo strany domovského štátu však nenachádzame v medzinárodnom práve, pretože tento vyplýva zo štátnoobčianskeho vzťahu cudzinca k domovskému štátu. K diplomatickej ochrane pristupuje domovský štát až potom, keď sa cudzinec ako poškodený subjekt nemôže dovolávať ochrany svojich práv obvyklými prostriedkami vnútroštátneho práva. Diplomatická ochrana cudzinca zo strany domovského štátu teda nastupuje následne po vyčerpaní všetkých prostriedkov a inšancií, ktoré má k dispozícii v štáte pobytu. Dochádza k tomu najčastejšie v prípade neoprávnenej diskriminácie cudzinca. Domovský štát má v zmysle medzinárodného práva oprávnenie poskytovať svojmu štátnemu občanovi diplomatickú ochranu, nie je to však jeho výslovnou povinnosťou. Všeobecné medzinárodné právo uznáva ako subjekt diplomatickej ochrany domovského štátu nielen fyzickú osobu, ale aj právnickú osobu. Príslušná osoba však musí byť štátnym príslušníkom domovského štátu v čase, keď vznikli okolnosti zakladajúce právo na výkon diplomatickej ochrany. Podľa Mráza štát môže pokladať právnickú osobu za svojho príslušníka len vtedy, keď je daný istý užší vzťah medzi ním a právnickou osobou. O takýto užší vzťah ide vtedy, keď sídlo právnickej osoby je na území štátu alebo keď právnická osoba bola zriadená podľa právneho poriadku štátu (tzv. inkorporácia v oblasti anglosaského práva) alebo keď príslušníci daného štátu vykonávajú rozhodujúci vplyv na tvorbu vôle právnickej osoby (napr. tým, že vlastnia väčšinu kapitálu v obchodnej spoločnosti).⁴¹

Cudzinec môže kedykoľvek odísť do svojej vlasti a štát pobytu nemá právo ho žiadnym spôsobom obmedzovať, či brániť mu v tom. Má však právo viazať jeho vycestovanie do domovského štátu na vydanie individuálneho povolenia na vycestovanie alebo ho má právo zadržať z dôvodu účasti na trestnom konaní, či výkonu trestu. Štát pobytu je taktiež oprávnený cudzinca vyzvať, aby jeho štátne územie opustil a v prípade neuposlúchnutia tejto výzvy je oprávnený cudzinca vyhostiť. Vyhostenie

⁴¹ MRÁZ, S., POREDOŠ, F. VRŠANSKÝ, P.: MEDZINÁRODNÉ VEREJNÉ PRÁVO. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 106

možno charakterizovať ako jednostranné rozhodnutie štátu, ktorým sa cudzinec vykazuje z jeho štátneho územia. Medzinárodné dohovory upravujú len základný rámec tohto inštitútu. V zmysle v čl. 13 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach: „Cudzinec nachádzajúci sa oprávnene na území štátu, ktorý je zmluvnou stranou paktu, môže byť z neho vyhostený len na základe rozhodnutia a v súlade so zákonom a má možnosť, okrem prípadov, keď naliehavé dôvody národnej bezpečnosti vyžadujú iný postup, predložiť námietky proti svojmu vyhosteniu a dať svoj prípad preskúmať príslušným orgánom.“⁴² Medzinárodné právo výslovne nevymedzuje dôvody, pre ktoré je možné cudzinca vyhostiť a ani spôsoby, ktorými je to možné vyhostenie realizovať. Úprava týchto otázok tak patrí do vnútornej právomoci štátov, pričom k vyhosteniu štát nemôže nikdy pristúpiť bezdôvodne. V praxi býva najčastejším dôvodom vyhostenia poškodzovanie alebo ohrozovanie bezpečnosti štátu pobytu, z morálnych dôvodov, pre páchanie trestných činov atď. Vyhostenie musí vždy prebiehať ľudským a zdravie neohrozujúcim spôsobom a pri rešpektovaní zásady, v zmysle ktorej členovia rodiny nemajú byť proti svojej vôli od seba odlúčení. V procese vyhostenia cudzinca do jeho domovského štátu je potrebné zohľadňovať aj bilaterálne, či multilaterálne zmluvy, ktorými sú dotknuté štáty viazané.

Cudzineckého práva sa v určitom rozsahu dotýkajú tiež rôzne bilaterálne, či multilaterálne zmluvy, ktoré štáty uzatvárajú v záujme predchádzania, či potláčania určitých foriem trestnej činnosti, ktoré presahujú štátne hranice a nemôžu byť účinne postihované bez medzinárodnej spolupráce štátov, akými sú napríklad Dohovor o potláčaní obchodu s narkotikami, Dohovor o zákaze pornografie, Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídie, Dohovor o potláčaní peňazokazectva, či Dohovory o predchádzaní únosom a trestní únoscov lietadiel. „V medzinárodných zmluvách sa štáty zaväzujú najmä, že budú trestne stíhať určité trestné činy bez ohľadu na to, či boli tieto trestné činy spáchané na ich území a bez ohľadu na to, proti komu boli namierené, budú vydávať páchateľov týchto trestných činov štátom príslušným na ich potrestanie (povinnosť extradície), resp. že bude páchateľom týchto trestných činov odoprené právo azylu, budú na potláčanie danej kategórie zločinnosti medzinárodného charakteru spolupracovať so signatármi zmlúv aj ďalšími spôsobmi, najmä však výmenou informácií a súčinnosťou s bezpečnostnými orgánmi.“⁴³

⁴² Čl. 13 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach

⁴³ TOMKO, J.: a kol. Medzinárodné verejné právo. Bratislava: Obzor, n.p., 1988, s. 231

Cudzinecký režim rešpektuje všeobecne platné zásady medzinárodného práva a záväzky štátov, ktoré pre nich vyplývajú z bilaterálnych dohôd. Cudzinecký režim však nie je rovnaký vo vzťahu k všetkým cudzincom, ktorí sa nachádzajú na území štátu pobytu, v dôsledku čoho existuje niekoľko druhov cudzineckých režimov. Zo všeobecného medzinárodného práva vyplýva povinnosť štátov uznávať cudzinca za spôsobilý subjekt všetkých obvyklých práv a záväzkov. Štáty sú povinné aplikovať na cudzincov vnútroštátny právny poriadok bez akejkoľvek diskriminácie. V prípade ukladania povinností cudzincom platí pravidlo, podľa ktorého môžu byť tieto povinnosti ukladané „len na základe zákona a v jeho medziach“. Primárnou povinnosťou cudzinca je dodržiavanie zákonov a ostatných právnych predpisov štátu, na území ktorého sa nachádzajú. Okrem týchto základných práv, ktoré v zmysle všeobecného medzinárodného práva štáty poskytujú všetkým cudzincom, možno cudzincom priznať ďalšie práva, a to na základe rôznym partikulárnym dohôd pri zachovaní zásady reciprocity.

6 OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE

6.1 Legislatívna úprava občianstva EÚ v kontexte historického vývoja

Inštitút občianstva Európskej únie nebol spočiatku upravený v Zakladajúcich zmluvách o Spoločenstvách. Prvýkrát bolo občianstvo Európskej únie upravené až Maastrichtskou Zmluvou o EÚ v roku 1992 a potvrdené v Amsterdamskej ZEÚ a v ZEÚ z Nice. Lisabonská zmluva následne, s malými úpravami, zaviedla tento proces. Konceptia občianstva Európskej únie sa však vyvíjala spolu s rozvojom integračného procesu s cieľom legitimizovať Európsku úniu v očiach jej občanov, teda občanov všetkých členských štátov EÚ, a priblížiť tak aktivity a rozhodovacie procesy v EÚ všetkým jej občanom.

Myšlienka vytvorenia občianstva EÚ sa však objavuje už vo viacerých historických dokumentoch, napr. v Tindemansovej správe z roku 1975, návrhy Komisie a Parlamentu v 80-tych rokoch, dokumenty medzivládnej konferencie o politickej únii v roku 1990.⁴⁴

Základy občianstva EÚ boli položené konkrétne Maastrichtskou ZEÚ (Zmluva o Európskej únii) v roku 1992 s platnosťou a účinnosťou od novembra 1993, ktorou vznikla Európska únia a ktorá v zmysle Hlavy 1 Spoločných ustanovení konkrétne Článku A „... predstavuje novú etapu v procese utvárania čoraz užšieho spojenectva medzi národmi Európy, v ktorom sa prijímajú rozhodnutia čo najbližšie k občanovi“ a „jej cieľom je utvárať vzťahy medzi členskými štátmi a ich národmi spôsobom, v ktorom sa prejavuje súdržnosť a solidarita.“ Občianstvo EÚ je spomenuté už v preambule ZEÚ a to formovaním odhodlania „zaviesť spoločné občianstvo pre všetkých štátnych príslušníkov jednotlivých členských krajín“. V Hlave 1 v Spoločných ustanoveniach medzi cieľmi Únie v Článku B je následne uvedený dôvod zavedenia občianstva EÚ, ktorým je „posilniť ochranu práv a záujmov štátnych príslušníkov jednotlivých členských štátov zavedením občianstva Únie“. V Hlave 2 v Ustanoveniach, ktorými sa mení a dopĺňa Zmluva o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva na účel založenia Európskeho spoločenstva v Článku G písm. C je doplnená Druhá časť Občianstvo Únie kde Článkom 8 sa v ods. 1 už konkrétne ustanovuje občianstvo Únie. V zmysle daného Článku 8 ods. 1 občanom EÚ

⁴⁴STRÁŽNICKÁ, V.: Základy práva Európskej únie. Bratislava : MERKURY spol. s r.o. 2010, s.252

je „každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu“. Občianstvo EÚ má teda subsidiárny charakter – viaže sa na občianstvo členského štátu EÚ, pričom v zmysle Vyhlásenia o štátnej príslušnosti členského štátu, ktoré je súčasťou ZEÚ „...otázka, či jednotlivec má štátnu príslušnosť členského štátu, sa rozhodne na základe vnútroštátnych predpisov tohto členského štátu. Členské štáty môžu vyhlásiť a vydať informácie o tom, kto sa pokladá za štátneho príslušníka pre spoločenstvo, a to na základe vyhlásenia predloženej predsedníctvu, pričom túto deklaráciu možno kedykoľvek v prípade potreby zmeniť.“ (VYHLÁSENIE o štátnej príslušnosti členského štátu)

Právo EÚ teda nemá za cieľ legislatívne upravovať podmienky, za ktorých jednotlivé členské štáty udeľujú štátnu príslušnosť jednotlivcom, s výnimkou požiadavky, aby uznali štátnu príslušnosť riadne udelenú iným členským štátom. Z uvedeného vyplýva, že nadobúdanie štátneho občianstva je v právomoci jednotlivých štátov, upravované ich vnútroštátnymi predpismi. Tie však musia rešpektovať všeobecne uznávané zásady a normy medzinárodného práva týkajúce sa otázok štátneho občianstva, pričom musia byť tiež v súlade s právom Spoločenstiev a všeobecnými princípmi EÚ. Občianstvo EÚ je teda výslovne „doplnkové“ a podmienené k štátnemu občianstvu členského štátu, ktoré ho v praxi nijako vážne neobmedzuje.

V Článku 8 ods. 2 sú priznané občanom EÚ osobitné práva a povinnosti, ktoré sú upravené v ZEÚ a to najmä v nasledujúcich Článkoch 8a-d.⁴⁵ Maastrichtská zmluva teda predstavovala prvú formálnu „konštitucionalizáciu“ občianstva Európskej únie. Zavedenie právneho pojmu občianstva EÚ sa však, najmä spočiatku, tiež stretlo so skepticizmom a kritickým postojom občanov členských štátov predovšetkým z radov odbornej verejnosti, ktorí okrem iného vyčítali absenciu vzájomných povinností, ktoré by mohli viesť k aktívnejšiemu a participatívnejšiemu občianstvu EÚ.

V nasledujúcej tzv. Amsterdamskej ZEÚ, ktorá vstúpila do platnosti v máji 1999, je inštitút občianstva EÚ iba doplnený o ustanovenie v Článku 8 – explicitným dodatkom, že „Občianstvo únie nenahrádza, ale dopĺňa štátne občianstvo jednotlivca.“. Týmto bol teda jasne potvrdený iba doplnkový charakter občianstva EÚ k štátnemu občianstvu jednotlivca príslušného členského štátu EÚ. Z toho vyplýva, že občianstvo EÚ nezavádza inštitút dvojitého občianstva, ale iba dopĺňa štátne občianstvo jednotlivca členského štátu EÚ.

⁴⁵Pozn.: Práva a povinnosti vyplývajúce z občianstva EÚ sú predmetom ďalšej podkapitoly.

Obdobne upravuje inštitút občianstva aj ďalšie znenie Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva z roku 2003 tzv. Zmluva z Nice. Občianstvo EÚ je tu však upravené v Článkoch 17 až 22.⁴⁶

Lisabonská zmluva z roku 2007, ktorá nadobudla účinnosť 1. decembra 2009, mení označenie Hlavy II na Ustanovenia o demokratických zásadách a Článok 8 nahrádza novými Článkami 8 až 8c. Inštitút občianstva EÚ dopĺňa o ustanovenie, ktorým potvrdzuje rovnosť všetkých občanov členských štátov EÚ: „Únia dodržiava pri všetkých svojich činnostiach zásadu rovnosti občanov, ktorým sa dostáva rovnakej pozornosti zo strany jej inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr.“

Z vyššie uvedeného vyplýva, že občianstvo EÚ predstavuje skôr politickú koncepciu, ktorá vznikla predovšetkým s cieľom vytvoriť užší a pevnejší vzťah medzi občanmi členských štátov EÚ a inštitúciami EÚ na strane jednej (formou podpory rozhodnutí inštitúcií EÚ a účasti občanov EÚ na rozhodovacích procesoch inštitúcií EÚ) ako aj medzi občanmi všetkých členských štátov EÚ navzájom na strane druhej. Zavedenie občianstva EÚ možno teda chápať ako súčasť snahy Európskej Únie, jej inštitúcií a predstaviteľov o posun od spočiatku prevažne hospodárskeho spoločenstva k politickej únii. Občianstvo EÚ je založené na princípoch solidarity a sociálnej spravodlivosti a občanom EÚ je priznané osobitné postavenie tzv. „euroobčanov“ s osobitnými právami a povinnosťami zabezpečenými právom EÚ na celom území EÚ.

6.2 Práva a povinnosti vyplývajúce z občianstva EÚ v kontexte historického vývoja

Maastrichtskou ZEÚ boli spolu s inštitútom občianstva EÚ zavedené aj práva pre občanov EÚ vyplývajúce z občianstva EÚ. V zmysle Článkov 8a až 8d Maastrichtskej ZEÚ ide o:

- právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území všetkých členských štátov,
- právo voliť a byť volený v komunálnych voľbách, ako aj do voľbách do Európskeho parlamentu v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za tých istých podmienok ako štátny príslušník tohto štátu,

⁴⁶Pozn.: Pri spracovaní súdnych rozhodnutí Súdneho dvora EÚ autor pracuje s číslami článkov platných v čase rozhodnutia Súdneho dvora

- právo na diplomatickú a konzulárnu ochranu úradmi jednotlivých členských štátov, ktoré pôsobia na území tretích štátov, ak na území tretej krajiny sa nenachádza diplomatické zastupiteľstvo členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom
- petičné právo obrátiť sa na Európsky parlament ako aj právo obrátiť sa na ombudsmana.

Amsterdamská ZEÚ dopĺňa Článok 8d o ustanovenie, na základe ktorého sa každý občan EÚ môže obrátiť na inštitúciu EÚ v ktoromkoľvek jazyku zmlúv a dostať odpoveď v tom istom jazyku. Ďalej v Článku 191a priznáva právo na prístup k dokumentom.

Všetky tieto práva sú obdobne (s rozdielom v číslovaní článkov resp. v niektorých prípadoch tiež v doplnení ustanovení s odkazmi na možné obmedzenia týchto práv či úpravu ich vykonania príslušnými členskými štátmi) upravené v aktuálne platných Zmluvách t.j. v tzv. Lisabonskej zmluve – v Zmluve o Európskej únii a v Zmluve o fungovaní EÚ. V Článku 8b ods. 4 však zavádza tzv. iniciatívu občanov EÚ ustanovením „Občania Únie, ktorých počet dosiahne najmenej jeden milión a ktorí sú štátnymi príslušníkmi významného počtu členských štátov, sa môžu ujať iniciatívy a vyzvať Európsku komisiu, aby v rámci svojich právomocí predložila vhodný návrh vo veciach, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely uplatňovania zmlúv je potrebný právny akt Únie. Postupy a podmienky predloženia takejto iniciatívy sú ustanovené v súlade s Článkom 21 prvým odsekom Zmluvy o fungovaní Európskej únie.“.

6.3 Vplyv Súdneho dvora na inštitút občianstva EÚ

Vo vývoji inštitútu občianstva EÚ zohral dôležitú úlohu Súdny dvor EÚ. Súdny dvor je významnou inštitúciou, ktorá svojimi rozhodnutiami postupom času dotvárala charakter občianstva EÚ. Vývoj občianstva EÚ, tak ako je obsiahnutý v judikatúre Súdneho dvora možno, vzhľadom na obsah a význam rozhodnutí rozdeliť do niekoľkých období. V histórii formovania občianstva EÚ preto možno rozoznať niekoľko etáp, v ktorých rozhodoval Súdny dvor EÚ mnohokrát aj protichodne a ktoré boli ovplyvňované predovšetkým dosiahnutým stupňom vývoja konceptu občianstva EÚ. Zastávam názor, že práve zásluhou rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ bolo občianstvo EÚ koncipované ako súbor základných práv, z ktorých niektoré majú

dokonca priamy účinok. Preto považujem skúmanie tejto problematiky z hľadiska judikatúry Európskeho súdneho dvora za neopomenuteľné.

„V staršej judikatúre posudzoval súdny dvor inštitút občianstva osoby v kontexte s posudzovaním iných ustanovení Zmluvy o Európskom spoločenstve, najmä ustanovenia o zákaze diskriminácie na základe štátnej príslušnosti a z hľadiska práva EÚ.“⁴⁷ V rámci tohto obdobia došlo na základe niekoľkých rozhodnutí taktiež k potvrdeniu zásady, v zmysle ktorej regulácia občianstva zohráva v kompetencii členských štátov významnú úlohu, ale zároveň došlo k ustanoveniu obmedzení kompetencií členských štátov výlučne na práva, ktoré nie sú regulované právom Spoločenstva.

Dôležitú etapu rozhodovacej činnosti Súdneho dvora predstavujú roky 1993 až 1997, teda obdobie prijatia Maastrichtskej zmluvy, kedy došlo k začleneniu občianstva EÚ do zmluvného rámca. Občianstvo EÚ predstavovalo už v tomto období široký rozsah práv, avšak aj napriek tomu bolo posudzované najmä v zmysle práva spoločného trhu, a teda ako koncept tzv. trhového občianstva. Túto skutočnosť odôvodňujú niektorí autori názorom, v zmysle ktorého niektoré štáty v tomto období ešte neboli pripravené na prijatie občianstva EÚ.

Obdobie rokov 1998 až 2000 je charakteristické rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora na základe zákazu diskriminácie podľa článku 12 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (ďalej ako len „Zmluva o ES“). Európske občianstvo tak nadobudlo charakter inštitútu, ktorý neexistuje len teoreticky, ale jeho obsah je aj reálne chránený Súdny dvorom.

Roky 2001 až 2003 charakterizujú ďalšiu etapu rozhodovania Súdneho dvora. Pre toto obdobie je charakteristické pomerne prointegračné rozhodovanie Súdneho dvora vo veciach občianstva. Súdny dvor sa pri svojom rozhodovaní nebál vytvoriť stabilnú pozíciu tiež kompetenciám členských štátov v tejto oblasti. V tomto období dochádza taktiež k začleneniu práv tvoriacich obsah občianstva EÚ do Charty základných práv, ktorá v článku 45 rozširovala pôsobnosť práv občanov Európskej únie tým, že ich v určitých prípadoch priznala tiež príslušníkom tretích štátov, ktorí majú na území Európskej únie legálny trvalý pobyt.

⁴⁷STRÁŽNICKÁ, V.: Základy práva Európskej únie. Bratislava : MERKURY spol. s r.o. 2010.

Obsah občianstva EÚ tvorí súbor práv a povinností, ktorých jednotlivými zložkami sa zaoberal Súdny dvor pri svojej rozhodovacej činnosti a ktoré možno vzhľadom na ich charakteristické znaky rozdeliť do niekoľkých okruhov.

6.3.1 Právo voľného pohybu a pobytu

Právo voľného pohybu a pobytu, tak ako je upravené v článku 18 Zmluvy o ES možno charakterizovať niekoľkými významnými rozhodnutiami Súdneho dvora. Vo veci *Mario Vicente Micheletti and others v. Delegación del gobierno en Cantabria*⁴⁸ zamietol španielsky súd žiadosť občana s dvojitém štátnym občianstvom o vydanie povolenia na trvalý pobyt. Nakoľko sa jednalo o osobu s talianskym a argentínskym štátnym občianstvom, dôvodom tohto úkonu španielskeho súdu bolo, že ani jedno štátne občianstvo tejto osoby nebolo španielske. Vzhľadom na to, že v tomto období neexistovalo právne zakotvenie občianstva EÚ, musel Súdny dvor riešiť predmetnú kauzu na základe práva voľného pohybu osôb. Súdny dvor sa otázkou voľného pohybu osôb a slobody usadiť sa na území iného členského štátu upravenej smernicami Rady zaoberal vo vzťahu k vnútroštátnemu právu.

Z rozhodnutia Súdneho dvora vyplynul záver, v zmysle ktorého je právom každého členského štátu definovať podmienky nadobúdania a straty štátneho občianstva, ak toto právo vykonáva v súlade s komunitárnym právom. Žiaden členský štát však nemôže odmietnuť užívanie tejto slobody občanovi iného členského štátu, aj napriek tomu, že je táto osoba súčasne občanom nečlenského štátu. Veľký význam uvedeného rozhodnutia spočíva v tom, že ním došlo k obmedzeniu kompetencií členských štátov v oblasti regulácie občianstva len na tie práva, ktoré nie sú regulované právom Spoločenstva.

Právo voľného pohybu možno demonštrovať taktiež rozhodnutím Súdneho dvora vo veci *Floris Ariel Wijzenbeek v. Arron dissements recht bank*⁴⁹. V tomto prípade riešil Súdny dvor problematiku občianstva Európskej únie ako nezávislého súboru práv, zahŕňajúceho právo voľného pobytu a pohybu. V predmetnej právnej veci

⁴⁸Prípád C-369/90 *Mario Vicente Micheletti and Others v Delegación del Gobierno Cantabria*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 7. júla 1992.

⁴⁹ Prípád C-378/97 *Criminal Proceedings against Wijzenbeek*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 21. septembra 1999.

holandský štátny občan odmietol pri vstupe na územie Holandska preukázať svoju holandskú štátnu príslušnosť cestovným dokladom. Táto požiadavka bola podľa jeho názoru v rozpore s ustanoveniami Zmluvy o Európskom spoločenstve o práve občanov Európskej únie slobodne sa pohybovať a zdržiavať na území členských štátov.

V tomto rozhodnutí Súdny dvor predovšetkým konštatoval, že pán Wijsenbeek predovšetkým vykonával svoje právo voľného pohybu. Súdny dvor zároveň judikoval, že členské štáty sú oprávnené vykonávať hraničné kontroly za účelom zistenia, kto je a kto nie je občanom členského štátu Európskej únie.

Z rozhodnutia Súdneho dvoru vyplynul tiež záver, v zmysle ktorého má spoločenstvo povinnosť prijať do 31.12.1992 opatrenia na postupné vytváranie vnútorného trhu a vytvoriť tak priestor bez vnútorných hraníc, v ktorom bude zabezpečený voľný pohyb tovaru, osôb, služieb a kapitálu, ktorý bude plne v súlade s ustanoveniami Zmluvy o ES.

Ďalším posudzovaním občianstva EÚ v období ešte pred jeho začlenením do zmluvného rámca Spoločenstva predstavuje prípad *Cowan v. Trésor public*⁵⁰, v ktorom Súdny dvor riešil otázku rovnakého zaobchádzania s občanmi ako ich základného práva a prejedikoval, že občania členského štátu, ktorí sú príjemcami služieb sa môžu v zmysle ustanovenia článku 12 Zmluvy o ES domáhať ochrany pred diskrimináciou na základe štátnej príslušnosti. Význam uvedeného rozhodnutia spočíva v tom, že na základe širšieho výkladu ekonomických práv došlo rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora ku konštituovaniu občianskych práv.

6.3.2 Vydanie a vyhostenie

Významnú úlohu z hľadiska formovania rozsahu práv zahŕňajúcich inštitút občianstva EÚ má taktiež rozhodovacia činnosť Súdneho dvora o otázkach, pri ktorých dochádza k vzájomnému stretu dvoch zmluvne garantovaných práv. Takýmto príkladom je posudzovanie práva členského štátu pristúpiť k vyhosteniu osoby do štátu, ktorého je občanom, v kontexte s ustanoveniami Zmluvy o ES o práve občanov Európskej únie voľne sa zdržiavať na území členských štátov. Vyhostenie predstavuje správny akt,

⁵⁰ Prípady C-186/87 *Cowan v. Trésor Public* ECR 195, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 2. februára 1989.

ktorým je cudzincovi prikázané opustiť územie štátu pobytu. Touto problematikou sa Súdny dvor zaoberal vo veci *Orfanopoulos and Oliveri v. Land Baden Württemberg*.⁵¹ Účastníkmi tohto sporu boli dvaja narkomani talianskeho a gréckeho štátneho občianstva, ktorí boli v Nemecku právoplatne odsúdení za drogové trestné činy, násilné trestné činy a krádež. V zmysle nemeckého právneho poriadku, akýkoľvek cudzinec odsúdený na nepodmienečný trest odňatia slobody v trvaní dva a viac rokov za drogové trestné činy musí byť vyhostený.

Súdny dvor sa zaoberal primeranosťou tejto povinnosti vyhostenia a konštatoval, že vnútroštátne predpisy je potrebné vykladať reštriktívne tak, aby sa dôvody vyhostenia uplatňovali na osoby predstavujúce aktuálnu hrozbu pre verejný poriadok. Súdny dvor tiež konštatoval, že vnútroštátna právna úprava zakotvujúca automatické vyhostenie odsúdeného bez posúdenia správania alebo nebezpečenstva, ktoré táto osoba predstavuje v danom momente pre verejný poriadok, bezpečnosť hostiteľského štátu a zdravie jeho občanov nie je zlučiteľná s právom Európskeho spoločenstva.

V súlade s uvedeným rozhodnutím Súdny dvor rozhodoval o dôvodnosti vyhostenia aj v mnohých ďalších prípadoch, v ktorých dochádzalo k špecifikácií dôvodov vyhostenia ako napríklad vo veci *prejudiciálneho konania*, ktorý podal *Oberverwaltungs gericht für das Land Nordrhein*.⁵² Nemecký súd sa obrátil na Súdny dvor s otázkou výkladu článku 28 ods. 3 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov. Prejudiciálnemu konaniu predchádzalo konanie pred vnútroštátnym súdom, výsledkom ktorého bolo rozhodnutie o vyhostení občana Európskej únie, ktorý mal v posledných desiatich rokoch pobyt v hostiteľskom členskom štáte a ktorý bol odsúdený na trest odňatia slobody, z naliehavých dôvodov verejnej povahy.

Súdny dvor v predmetnom konaní konštatoval, že „akékoľvek rozhodnutie o vyhostení je podmienené tým, že správanie dotknutej osoby predstavuje skutočnú a existujúcu hrozbu pre základný záujem spoločnosti alebo hostiteľského členského štátu,

⁵¹Prípád C-493/01 *Orfanopoulos and Oliveri v. Land Baden Württemberg*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 19. apríla 2004

⁵²Prípád C-348/09 *Oberverwaltungsgericht für das Land Nordrhein*, rozhodnutie Súdneho dvora v prejudiciálnom konaní zo dňa 22. mája 2012

čo v prípade dotknutého jednotlivca vo všeobecnosti predpokladá existenciu sklonu pokračovať v tomto správaní aj v budúcnosti. Pred prijatím rozhodnutia o vyhostení musí hostiteľský členský štát zohľadniť najmä také aspekty, akými sú dĺžka pobytu dotknutej osoby na jeho území, jej vek, zdravotný stav, rodinná a ekonomická situácia, sociálna a kultúrna integrácia v tomto štáte a rozsah väzieb s jej krajinou pôvodu.⁵³ Súdny dvor taktiež poukázal na to, že každé rozhodnutie o vyhostení je potrebné posudzovať výlučne individuálne.

Charakterom dôvodov vyhostenia, resp. ich bližšou špecifikáciou sa Súdny dvor zaoberal taktiež pri rozhodovaní o prejudiciálnej otázke vo veci Spolková krajina Bádensko – Württembersko v. Panagiotis Tsakouridis⁵⁴, ktorá sa týkala trestnej činnosti obchodovania s omamnými látkami.

V odôvodnení rozhodnutia Súdny dvor konštatoval, že v prípade, keď vnútroštátny súd dospeje k záveru, že sa na dotknutého občana Európskej únie vzťahuje ochrana podľa článku 28 ods. 3 smernice 2004/38 Rady o práve občanov a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, toto ustanovenie je potrebné vykladať v tom zmysle, že boj proti kriminalite spojený s pašovaním omamných látok v organizovanej skupine môže patriť pod pojem naliehavé dôvody verejnej bezpečnosti. V takomto prípade je nariadenie vyhostenia občana Európskej únie, ktorý mal pobyt v hostiteľskom členskom štáte počas predchádzajúcich desiatich rokov, plne dôvodné.

Súdny dvor sa v tomto prípade tiež podrobne zaoberal posudzovaním dĺžky pobytu občana, o ktorého vyhostení sa rozhoduje v hostiteľskom štáte, pretože dĺžka jeho pobytu v hostiteľskom štáte v trvaní viac ako desiatich rokov je vnímaná ako poľahčujúca okolnosť, nakoľko je na ňu potrebné prihliadať. V zmysle odôvodnenia rozhodnutia, je potrebné článok 28 ods. 3 písm. a) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov vykladať v tom zmysle, že na účely zistenia, či občan Európskej únie mal pobyt v hostiteľskom členskom štáte

⁵³Prípád C-348/09 *Oberverswaltungsgericht für das Land Nordrhein*, rozhodnutie Súdneho dvora v prejudiciálnom konaní zo dňa 22. mája 2012

⁵⁴ Prípád C-145/9 *Bádensko-Württembersko v. Panagiotis Tsakouridis*, rozhodnutie Súdneho dvora v prejudiciálnom konaní zo dňa 21.01.2011

počas desiatich rokov predchádzajúcich rozhodnutiu o vyhostení, je potrebné zohľadniť všetky relevantné aspekty v každom jednotlivom prípade, najmä dĺžku každej neprítomnosti dotknutej osoby v hostiteľskom členskom štáte, celkovú dĺžku a frekvenciu týchto neprítomností, ako aj dôvody, ktoré viedli dotknutú osobu k opusteniu tohto členského štátu, na základe čoho je možné zistiť, či tieto neprítomnosti nasvedčujú tomu, že došlo k premiestneniu osobných, rodinných alebo profesionálnych záujmov takej osoby na územie iného členského štátu. Z uvedeného rozhodnutia Súdneho dvora vyplýva záver, v zmysle ktorého rozhodnutiu vnútroštátneho súdu o vyhostení musí predchádzať veľmi podrobné zisťovanie všetkých podmienok, okolností a najmä zásadných dôvodov vyhostenia.

6.3.3 Sociálne práva

„K ochrane sociálnych práv občanov členských štátov, ktoré vyplývajú z občianstva Únie, pristupoval Súdny dvor opatrne.“⁵⁵ Príkladom uvedeného je prípad španielskej občianky žijúcej v Nemecku vo veci *Martinez Sala v. Freistaat Bayern*⁵⁶, ktorej Nemecko odmietlo žiadosť o sociálnu pomoc. Z odôvodnenia rozhodnutia nemeckého úradu vyplývalo, že dôvodom na odmietnutie poskytnutia sociálnej pomoci je skutočnosť, že ide o španielsku štátnu občianku bez povolenia na pobyt v Nemecku. Súdny dvor skúmal predmetný prípad z hľadiska personálneho a materiálneho rozsahu Nariadení Rady 1408/71 a 1612/68.

Súdny dvor v rozsudku konštatoval, že každý občan členského štátu s legitímnym pobytom na území iného členského štátu patrí do kategórie osôb, na ktoré sa plne vzťahuje Zmluva o Európskej únii o občianstve Únie a zákaze diskriminácie z dôvodov štátneho občianstva. Taktiež konštatoval, že občan Európskej únie s legitímnym pobytom na území hostiteľského členského štátu sa môže odvolať na ustanovenie článku 12 Zmluvy o ES o zákaze diskriminácie. Diskriminácia založená na štátnej príslušnosti je neprípustná, preto v danom prípade Nemecko nemôže žiadať od pani Sala žiadny dokument, ktorý nežiada od svojich štátnych občanov, a teda ani potvrdenie o povolení na pobyt. Súdny dvor v tomto spore konštatoval, že každý občan

⁵⁵ STRÁŽNICKÁ, V.: Základy práva Európskej únie. Bratislava : MERKURY spol. s r.o. 2010, s. 265

⁵⁶ Prípad C-85/96 *Sala v Freistaat Bayern* ECR I-2691, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 12. mája 1998.

Európskej únie s oprávneným pobytom na území hostiteľského štátu sa môže dovolávať článku 12 Zmluvy o ES vo všetkých situáciách spadajúcich do materiálnej pôsobnosti správa Spoločenstva. Veľký význam tohto rozhodnutia tak nachádzame v rozšírení aplikácie článku 12 na oblasti, ktoré boli do tejto doby regulované iba ekonomickými právami. Tento prípad dal rovnako možnosť Súdnemu dvoru vyjadriť sa k článku 18 Zmluvy o ES. Súdny dvor však konštatoval, že v tomto prípade nebolo nevyhnutné zisťovať, či sa pani Sala môže spoliehať na ustanovenie článku 18 ako na právo slobodne sa usadiť v Nemecku.

V prípade *Rudy Grzelczyk v. Centre public d'aidesociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve*⁵⁷ Súdny dvor pomerne jasne demonštroval, prečo a ako veľmi je inštitút občianstva EÚ dôležitý. Francúzsky študent Rudy Grzelczyk študujúci v Belgicku požiadal o sociálnu dávku „minimex“, ktorá by mu v nepriaznivej finančnej situácii pomohla doštudovať. Poskytnutie dávky mu bolo odmietnuté s odôvodnením, že v zmysle Nariadenia Rady číslo 1612/68 o slobode pohybu pracovníkov v rámci Spoločenstva prináleží sociálna výhoda „minimex“ pracovníkom a nie študentom a pán Grzelczyk ako študent nevykonáva žiadnu ekonomickú činnosť.

Súdny dvor dospel v prejednávanej veci k záveru, že občianstvo Európskej únie zaručuje každému štátnemu príslušníkovi členského štátu nachádzajúceho sa v rovnakej situácii, právo požívať rovnaké zaobchádzanie bez ohľadu na jeho štátnu príslušnosť. Uvedené právo prislúcha tiež štátnemu občanovi študujúcemu v inom členskom štáte, ak splní zákonom ustanovené podmienky na poskytnutie dávky životného minima. K tomuto záveru dospel Súdny dvor na základe použitia článku 12 Zmluvy o ES garantujúceho nediskrimináciu, a to obdobným spôsobom ako v prípade Sala. Rozšírenie možno rozpoznať v tom, že sa jednalo o študenta, nie o ekonomicky aktívnu osobu, takže sa nemohlo jednáť o ochranu jeho ekonomických práv, ale o ochranu individuálnych občianskych práv. Súdny dvor taktiež konštatoval, že v zmysle Smernice 93/96 je členský štát oprávnený požadovať od študenta, ktorý je štátnym príslušníkom iného členského štátu, aby preukázal, že má dostatočné finančné prostriedky a pri využití svojho práva na pobyt v hostiteľskom členskom štáte sa nestane záťažou jeho sociálneho systému počas doby jeho štúdia. Zároveň však

⁵⁷ Prípad C-184/99 *Grzelczyk v Centre public d'aidesociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve* ECR I-6193, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 30. septembra 2001.

v zmysle uvedenej Smernice nič nebráni žiadateľovi, aby v prípade splnenia podmienok mu bola poskytovaná dávka sociálneho zabezpečenia.

Obdobnej otázke sa venoval Súdny dvor v prípade Marie-Nathalie D'Hoop v. Office national del'emploi⁵⁸, kedy bolo študentke s belgickým štátnym občianstvom odmietnuté poskytnutie sociálnej dávky s odôvodnením, že ukončila stredoškolské vzdelanie v inom členskom štáte. Súdny dvor rozhodol, že občianstvo Európskej únie oprávňuje všetkých občanov členských štátov nachádzajúcich sa v rovnakej situácii požívať rovnaké zaobchádzanie, a to bez ohľadu na ich občianstvo. Uvedené tvrdenie podlieha výnimkám, ktoré sú explicitne ustanovené.

Súdny dvor kvalifikoval uvedené odmietnutie ako porušenie zákazu diskriminácie podľa článku 12 Zmluvy o ES, ďalej tiež konštatoval, že Belgicko nemôže brániť svojim občanom vo voľnom pohybe tým, že získanie vzdelania v inom členskom štáte by znamenalo iné zaobchádzanie, než keby titul získali v Belgicku. Predmetný prípad predstavuje potvrdenie prípadu Sala a Grzelczyk, ale Súdny dvor zašiel vo svojej rozhodovacej činnosti opäť ďalej.

Zatiaľ čo prípad Sala predstavoval vymedzenie rozsahu pôsobnosti článku 12 Zmluvy o ES, v prípade Grzelczyk sa jednalo rozšírenie tohto práva o neekonomické aktivity, v prípade D'Hoop dochádza k potvrdeniu práv občana Európskej únie voči jeho vlastnému členskému štátu.

Výkladom pojmu „pracovník“ sa Súdny dvor zaoberal v prípade Michel Trojani v. Centre public d'aidesociale de Bruxelles⁵⁹. Súdny dvor dospel k záveru, že pojem „pracovník“ nie je možné vykladať reštriktívne a je zaň považovaná každá osoba, ktorá vykonáva reálne a skutočné činnosti. Výnimku predstavujú činnosti vykonávané v tak malom rozsahu, že je možné ich považovať za okrajové a vedľajšie. V tomto prípade Súdny dvor vyslovil záver, že priame použitie článku 18 ods. 1 Zmluvy o ES nie je bezpodmienečné a môže byť dokonca škodlivé. Súdny dvor podobne ako v prípade Sala konštatoval, že aj ekonomicky neaktívny občan Európskej únie požíva v hostiteľskom členskom štáte rovnaké práva ako domáci občan. Zároveň však konštatoval, že členský

⁵⁸Prípad C-224/98 *Marie-Nathalie D'Hoop v Office national del'emploi*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 11. júla 2002.

⁵⁹Prípad C-456/02 *Trojani v Centre public d'aidesociale de Bruxelles*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 7. september 2004.

štát je povinný mu poskytovať sociálnu dávku a zaobchádzať s ním rovnako ako so svojim vlastným občanom iba počas jeho legálneho pobytu v hostiteľskom štáte.

6.3.4 Práva spojené s rodinou

V zmysle právnej úpravy Európskej únie, rodinný príslušník, bez ohľadu na to, či je alebo nie je občanom Európskej únie, požíva množstvo práv na úrovni občana Európskej únie. Rodinní príslušníci občanov EÚ, ktorí nemajú štátne občianstvo žiadneho z členských štátov, najmä ich práva, predstavujú zároveň zložitý problém, ktorý bol taktiež predmetom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora.

Pomerne významné rozhodnutie Súdneho dvora v otázke posudzovania právnej situácie manželov, občanov Európskej únie predstavuje rozhodnutie vo veci *Blaise Baheten Metock a i. v. Minister for Justice, Equality and law Reform*.⁶⁰ Pán Metock, štátny príslušník Kamerunu, požiadal v roku 2006, po príchode do Írska o politický azyl. Pani Ikeng, bývalá štátna príslušníčka Kamerunu, žije a pracuje v Írsku dlhšie obdobie a je štátnym občanom Írska. Pán Metock a pani Ikeng sa zoznámili v Kamerune a ich vzťah trval niekoľko rokov. Po príchode pána Metocka do Írska uzavreli spolu manželstvo, počas ktorého sa im narodili dve deti. Následne, po uzavretí manželstva požiadal pán Metock o povolenie pobytu v Írsku, nakoľko bol manželom írskeho štátneho občana. Žiadosť pána Metocka bola zamietnutá z dôvodu, že pán Metock sa v čase uzavretia manželstva zdržiaval na území Írska nelegálne.

O odvolaní voči zamietavému rozhodnutiu rozhodoval Súdny dvor, ktorý dospel k názoru, že „Smernici 2004/38 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov, odporuje právna úprava členského štátu, ktorá vyžaduje od štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je manželským partnerom občana Únie zdržiavajúceho sa v tomto členskom štáte, pričom nie je jeho štátnym príslušníkom, aby mal legálny pobyt v inom členskom štáte predtým, ako prišiel do hostiteľského členského štátu, na to, aby sa naňho vzťahovali ustanovenia tejto smernice. Pokiaľ ide o rodinných príslušníkov občana Únie, žiadne ustanovenie smernice 2004/38 neviaže uplatnenie tejto smernice na podmienku, aby sa predtým zdržiavali v členskom štáte. Podľa svojho článku 3 ods. 1 sa totiž smernica

⁶⁰Prípád C-127/08 *Blaise Baheten Metock a i. v. Minister for Justice, Equality and law Reform*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 25. júla 2008.

2004/38 uplatňuje na každého občana Európskej únie, ktorý sa pohybuje alebo zdržiava v členskom štáte inom, ako je členský štát, ktorého je štátnym príslušníkom, a na jeho rodinných príslušníkov, ako ich definuje článok 2 bod 2 tejto smernice, ktorí ho sprevádzajú, alebo sa k nemu pripájajú v tomto členskom štáte. Definícia rodinných príslušníkov v článku 2 bode 2 smernice 2004/38 ich totiž nerozlišuje podľa toho, či sa už legálne zdržiavali v inom členskom štáte, alebo nie.⁶¹ Význam tohto rozhodnutia spočíva aj v prezentovaní iného názoru Súdneho dvora, ktorý je v rozpore s jeho predchádzajúcim rozhodnutím, pretože Súdny dvor v rozpore s predchádzajúcim rozhodnutím vo veci Akrich (C-109/01, Zb. s. I-9607), vyslovil názor, že nie je možné požadovať, aby sa na využitie práv o slobode pohybu pracovníkov v rámci Spoločenstva musel štátny príslušník tretej krajiny, ktorý je manželským partnerom občana Európskej únie, legálne zdržiavať v niektorom členskom štáte, pokiaľ sa presúva do iného členského štátu, do ktorého migroval alebo migruje občan Európskej únie. Využitie takýchto práv nemôže závisieť od predchádzajúceho legálneho pobytu takéhoto manželského partnera v inom členskom štáte. Uvedené rozhodnutie poukazuje na to, že smernicu 2004/38/ES je možné používať v súlade s plnou ochranou základného práva na rodinný život.

V nemenej dôležitom prípade *Baumbast v. Secretary of State for the Home Department*⁶² posudzoval Súdny dvor dôvody odmietnutia žiadosti o predĺženie práva na pobyt. Pán Baumbast bol nemecký občan, mal manželku so štátnym občianstvom Kolumbie a dve dcéry, staršia s kolumbijským štátnym občianstvom, mladšia s anglickým a nemeckým občianstvom. Tento manželský pár spolu s dvomi dcérami požiadal o predĺženie práva pobytu v Spojenom kráľovstve. V roku 1995 zamietli anglické úrady žiadosť pána Baumbasta o obnovenie práva pobytu jeho rodiny v Spojenom kráľovstve, pretože v tej dobe už nebol pracovníkom, nemal dostatočné prostriedky na živobytie a jeho nemecké zdravotné poistenie nekrylo naliehavé ošetrovanie. Britské súdy následne uznali právo maloletých detí a ich otca, pána Baumbasta na pobyt v Spojenom kráľovstve, a to v zmysle článku 12 Nariadenia Rady č. 1613/68. Toto oprávnenie sa však nevzťahovalo na jeho už v tej dobe exmanželku.

⁶¹Prípady C-127/08 *Blaise Baheten Metlock a i. v. Minister for Justice, Equality and Law Reform*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 25. júla 2008.

⁶²Prípady C-413/99 *Baumbast, R v Secretary of State for the Home Department*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 17. septembra 2002.

Súdny dvor však následne priznal toto právo aj pani Baumbastovej, a to vzhľadom na skutočnosť, že maloleté deti sú závislé na ekonomickej aktivite oboch rodičov.

Súdny dvor tiež vyslovil záver, že je potrebné zachovať právo detí doštudovať v školskom systéme, ktorý doposiaľ navštevovali. Predmetom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora bolo riešenie predbežnej otázky, či občan Európskej únie, ktorému zaniklo právo pobytu ako pracovníka na území hostiteľského štátu, môže toto právo využívať v zmysle aplikácie článku 18 Zmluvy o ES. V uvedenom prípade došlo v porovnaní s prípadom *Wijzenbeek*, podľa môjho názoru, k výraznému posunu výkladu súboru práv vyplývajúcich občianstva EÚ, pretože Súdny dvor v tomto rozhodnutí konštatoval priamu vynútitelnosť práv zakotvených v článku 18 ods. 1 Zmluvy o ES pred vnútroštátnym súdom.

„Súdny dvor v tomto rozsudku analyzoval práva občana Únie a jeho rodinných príslušníkov na pobyt v reálnej situácii a s prihliadnutím k všeobecným princípom práva ES a osobitne k princípu proporcionality použitých vnútroštátnych prostriedkov, preukázania nevyhnutnosti a primeranosti ich použitia. Rozhodol o neprimeranom zásahu do práv občana Únie. Súdny dvor podal široký výklad slobody pohybu a pobytu v rámci Únie a reštriktívny výklad obmedzujúcich podmienok vo vnútroštátnom práve členských štátov v súvislosti s uplatňovaním občianstva Únie.“⁶³ Ďalšia, podľa môjho názoru veľmi významná dimenzia posudzovaného prípadu, na ktorú je potrebné poukázať, je názor Súdneho dvora, v zmysle ktorého občan Európskej únie, ktorý už nemá právo pobytu v hostiteľskom členskom štáte ako zahraničný pracovník, má v tomto štáte právo pobytu na základe priamej aplikácie článku 18 ods. 1 Zmluvy o ES.

6.3.5 Zákaz diskriminácie

Prípad Súdneho dvora *Bickel and Franz*⁶⁴ rieši otázku, či môže článok 18 Zmluvy o ES poskytnúť občanom Európskej únie práva spojené s dočasným pohybom medzi členskými štátmi. Predmetom tohto prípadu bolo rozdielne zaobchádzanie s osobami, a to na základe ich štátnej príslušnosti a žalobcovia žiadali právo používať svoj materinský nemecký jazyk v trestnom konaní, ktoré s nimi prebiehalo v provincii Belzamo v Taliansku. V tejto talianskej provincii bol nemecký jazyk veľmi rozšírený

⁶³STRÁŽNICKÁ, V.: Základy práva Európskej únie. Bratislava : MERKURY spol. s r.o. 2010, s. 271

⁶⁴Prípad C-274/96 *Bickel and Franz*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 24. novembra 1998.

a občania nemeckej národnosti mali právo používať nemecký jazyk v úradnom styku garantované.

Súdny dvor dospel pri rozhodovaní v predmetnom prípade k záveru, že článok 18 Zmluvy o ES v tejto súvislosti nemá priamy účinok, ale v danom prípade je potrebné prihliadať na článok 49 Zmluvy o ES. Rozdiel oproti iným rozhodnutiam Súdneho dvora je potrebné hľadať najmä v dĺžke pobytu a miere integrácie v spoločnosti hostiteľského štátu. Súdny dvor konštatoval, že v súlade s ustanoveniami Zmluvy o ES, konkrétne článku 12, musia byť zaručené rovnaké práva všetkým občanom Európskej únie, vrátane ustanovení upravujúcich používanie materinského jazyka v trestnom konaní. Tento prípad možno podľa môjho názoru považovať za pomerne atypický, pretože jeho aplikovateľnosť na iné, obdobné prípady nie je možná. Jeho atypickosť sa prejavuje v používaní výlučne nemeckého jazyka, a to v talianskej provincii Bolzano. Dôležité je ale tvrdenie Súdneho dvora, v zmysle ktorého použitie nemeckého jazyka v trestnom konaní v provincii Belzamo toto trestné konanie nijako neskomplikuje a ani nezaťažuje nadbytočnými súdnymi trovami.

Predmetné rozhodnutie je významné z dôvodu rozšírenia pôsobnosti článku 12 Zmluvy o ES, a teda zákazu diskriminácie na základe štátnej príslušnosti na použitie materinského jazyka, v dôsledku čoho možno článok 12 chápať ako pomerne univerzálny princíp riešenia otázok týkajúcich sa európskeho občianstva.

Otázkou diskriminácie na základe štátnej príslušnosti v zmysle článku 12 a článku 17 Zmluvy o ES sa Súdny dvor zaoberal v prípade *Garcia Avello v. Etat Belge*⁶⁵. Podnetom vzniku tohto prípadu bola neochota belgických úradov registrovať deti s dvojitém štátnym občianstvom, ktoré ich rodičia chceli pomenovať v zmysle španielskych tradícií, a to skladaním mena detí z priezviska otca a mena matky za slobodna. Belgické úrady svoju neochotu odôvodňovali sťažným adaptovaním sa dieťaťa s tak komplikovaným menom do belgickej spoločnosti. Takáto argumentácia belgických úradov pred Súdnym dvorom neobstála, pretože dieťa s občianstvom EÚ nesmie byť diskriminované z dôvodu jeho mena a takáto prax belgických úradov nie je správna a je v rozpore s právom európskych občanov začleniť sa bez diskriminácie do prostredia členských štátov Európskej únie. Uvedené rozhodnutie má značný význam

⁶⁵Prípad C-148/02 *Garcia Avello v. Etat Belge*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 2. októbra 2003.

z dôvodu, že začlenilo do materiálneho rozsahu práva Európskej únie ďalšiu oblasť, ktorá nebola samotným právom Európskej únie nijako upravená.

Veľký prínos rozhodovacej činnosti Súdneho dvora nachádzame taktiež v rozhodnutí *Brian Francis Collins v. Secretary of State for Work and Pensions*. Pán Collins⁶⁶ mal dvojité štátne občianstvo, a to americké a írske občianstvo. V roku 1998 sa presťahoval z USA do Veľkej Británie s cieľom nájsť si zamestnanie. Po neúspešnom hľadaní práce požiadal o príspevok na podporu pri hľadaní zamestnania. Jeho žiadosť bola zamietnutá z dôvodu, že nemá trvalý pobyt vo Veľkej Británii. Súdny dvor po posúdení prejednávanej veci dospel k záveru, že prejednávaná problematika spadá pod článok 39 Zmluvy o ES, v zmysle ktorého voľný pohyb pracovníkov zahŕňa odstránenie akejkoľvek diskriminácie medzi pracovníkmi členských štátov na základe štátnej príslušnosti, pokiaľ ide o zamestnávanie, odmenu za prácu a iné pracovné podmienky. Uvedené ustanovenie Zmluvy o ES garantuje všetkým európskym občanom rovnaké práva pri hľadaní práce. Uvedené rozhodnutie má veľký význam z toho dôvodu, že do jeho vzniku sa ustanovenie článku 39 Zmluvy o ES v zmysle judikatúry Súdneho dvora vzťahovalo len na garanciu rovnakých práv v oblasti prístupu na trh práce, a teda garancií rovnakých možností pri hľadaní si práce. Rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora tak došlo k rozšíreniu vplyvu ustanovenia článku 39 Zmluvy o ES. Súdny dvor však rozhodol, že všetci občania členských štátov Európskej únie sa môžu spoľahnúť aj v ostatných právach na článok 12 Zmluvy o ES, preto mala byť pánovi Collinsovi poskytnutá rovnaká podpora pri hľadaní zamestnania ako britským občanom.

6.3.6 Politické práva

Základná úprava politických práv je obsiahnutá v článku 19 Zmluvy o ES. „Z tohto článku Zmluvy o založení ES vyplýva, že jadrom občianstva Únie je možnosť uplatňovať aktívne aj pasívne volebné právo a z toho vyplývajúca možnosť do istej miery kontrolovať orgány verejnej moci v členskom štáte a na komunitárnej úrovni“⁶⁷

⁶⁶ Prípád C-138/02 *Brian Francis Collins v. Secretary of State for Work and Pensions*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 23. marca 2004.

⁶⁷ MAZÁK, J.: Základy práva Európskej únie. Ústavný systém a súdna ochrana. Bratislava: JURA EDITION, spol. s.r.o., 2009, s. 80

Súdny dvor sa vo veci C-535/08 *Maria Catena Rita Pignataro / Ufficio Centrale Circoscrizionale c/o Tribunale di Catania a i.*⁶⁸ zaoberal návrhom na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Tribunale Amministrativo Regionale per la Sicilia, či vnútroštátna právna úprava, ktorá kladie ako jednu z podmienok voliteľnosti do orgánov miestnej samosprávy ustanovuje podmienku bydliska v danej samosprávnej jednotke, je v rozpore s článkom 17 a 18 Zmluvy o ES. V zmysle a rozhodnutia Súdneho dvora, články 17 a 18 Zmluvy o ES nebránia takejto vnútroštátnej úprave.

Uplatňovaním aktívneho volebného práva občana do Európskeho parlamentu sa Súdny dvor zaoberal v dvoch pomerne významných kauzách, a to vo veci *Spain v. the United Kingdom*⁶⁹ známa po názvom „Gibraltár“ a taktiež vo veci *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethoudersvanden Haag*⁷⁰ známej ako „Aruba“. Uvedené spory dostali svoje pomenovanie podľa miesta, v ktorom si občania členských štátov uplatňovali svoje volebné právo.

V týchto dvoch súdnych sporoch Súdny dvor uplatnil svoje legitímne právo voľnej úvahy nad ustanoveniami Zmluvy o ES o občianstve Únie a o voľbách do Európskeho parlamentu, najmä pokiaľ ide o oprávnenie a výkon práva voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu v zámorských krajinách a územiach, a teda v územiach na ktoré sa vzťahuje osobitný režim pridruženia k Spoločenstvu. Súdny dvor touto rozhodovacou činnosťou dospel, podľa môjho názoru, k veľmi významnému výkladu ustanovení Zmluvy o ES o občianstve EÚ.

Rozsudku v spore „Gibraltár“ predchádzalo rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Matthews v. the UK*⁷¹, v ktorom Európsky súd pre ľudské práva

⁶⁸Rozhodnutie Súdneho dvora vo veci C-535/08 *Maria Catena Rita Pignataro/Ufficio Centrale Circo scrizionale c/o Tribunale di Catania a i.* z odôvodu 33. z 03. decembra 2008

⁶⁹Prípád C-145/04 *Spain v. the United Kingdom*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

⁷⁰Prípád C-300/04 *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders van den Haag*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

⁷¹Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Matthews v. the UK* zo 18. februára 1999.

rozhodol o porušení práv žalobcu, ktorý ako občan Spojeného kráľovstva s bydliskom v Gibraltári bol pozbavený možnosti voliť poslancov Európskeho parlamentu, a to tým, že sa na Gibraltáre nekonali voľby do Európskeho parlamentu. V dôsledku tohto rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva sa Spojené kráľovstvo zaviazalo zabezpečiť voličom Gibraltáru účasť na voľbách do Európskeho parlamentu a to za rovnakých podmienok ako ostatným voličom, a teda slobodnými voľbami s tajným hlasovaním. Súdny spor Gibraltár iniciovalo Španielsko. Španielsko však najprv iniciovalo konanie pred Európskou komisiou pre nesplnenie si povinnosti Spojeného kráľovstva podľa článku 227 Zmluvy o ES pre nezlučiteľnosť právnej úpravy Spojeného kráľovstva s právom Európskej únie. Komisia vzala na vedomie vyhlásenie Spojeného kráľovstva, podľa ktorého Spojené kráľovstvo na účely splnenia povinnosti, ktorá mu vyplýva z rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva zabezpečí, aby boli prijaté právne predpisy, na základe ktorých sa voličom Gibraltáru v súlade s právom Európskej únie umožní zúčastniť sa volieb do Európskeho parlamentu v rámci jedného z existujúcich volebných obvodov Spojeného kráľovstva, a to za takých podmienok ako ostatným voličom tohto volebného obvodu.

Španielsko zastávalo názor, že Spojené kráľovstvo prijatím vnútroštátnej úpravy vymedzujúcej rôzne kategórie voličov a pričlenením Gibraltáru k volebnému obvodu na juhu Spojeného kráľovstva konalo v rozpore s článkami 189, 190, 17 a 18 Zmluvy o ES, preto sa obrátilo so žalobou na Súdny dvor. Španielsko taktiež zastávalo žalobný názor, v zmysle ktorého rozšírenie práva voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu na osoby, ktoré nie sú britskými štátnymi príslušníkmi, je v rozpore s článkami 189 ES, 190 ES, 17 ES a 19 ES.

Súdny dvor v predmetnom prípade dospel k záveru, v zmysle ktorého „vymedzenie osôb majúcich právo voliť a byť volení vo voľbách do Európskeho parlamentu patrí do právomoci každého členského štátu, pričom sa má dodržiavať právo Spoločenstva. Články 189 ES, 190 ES, 17 ES a 19 ES nebránia tomu, aby členské štáty priznali právo voliť a byť volení určitým osobám majúcim s ním úzky vzťah, teda iným osobám, ako sú jeho vlastní štátni príslušníci alebo občania Únie majúci bydlisko na jeho území. Pokiaľ ide o články 17 ES a 19 ES týkajúce sa občianstva Únie, iba článok 19 ES sa vo svojom odseku 2 osobitne zaoberá právom voliť do Európskeho

parlamentu. Tento článok sa totiž obmedzuje na uplatnenie zásady zákazu diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti pri výkone tohto práva.⁷²

Súdny dvor taktiež dospel, podľa môjho názoru k veľmi dôležitému záveru, že z ustanovení Zmluvy o ES nemajú prospech iba občania Európskej únie. Z článku 17 ods. 2 Zmluvy o ES totiž vyplýva, nie len to, že štátni občania členského štátu majú právo voliť a byť volení vo svojej vlastnej krajine a taktiež majú členské štáty tieto práva priznať občanom Európskej únie majúcim bydlisko na ich území. Zároveň vyslovil názor, že z uvedeného ustanovenia nemožno extenzívne vyvodit', nemožnosť priznať členskému štátu právo voliť a byť volený určitým občanom majúcim s týmto štátom úzky vzťah, a to bez toho, aby boli štátnymi príslušníkmi tohto štátu alebo iného členského štátu. Je preto plne v súlade s právom Spoločenstva, že volebné právne predpisy Spojeného kráľovstva sa uplatnia vo vzťahu k voličom Gibraltáru tak, že sa títo voliči zrovnoprávnia s voličmi ostatných volebných obvodov Spojeného kráľovstva, a to aj tým, že sa k jednému z nich pripoja. V opačnom prípade by na účely nahliadnutia do zoznamu voličov cestovali obyvatelia Gibraltáru do Spojeného kráľovstva, volili by v Spojenom kráľovstve alebo poštou a volebné spory by sa taktiež predkladali súdom Spojeného kráľovstva. Súdny dvor taktiež vyslovil záver, že skutočnosť, že členský štát rozšíril právo voliť vo voľbách do orgánov Európskej únie na iné osoby, ako sú vlastní štátni príslušníci Európskej únie majúci bydlisko na jeho území, má vplyv iba na výber zástupcov volených v tomto členskom štáte, pričom nemá vplyv ani na výber, ani na počet zástupcov volených v iných členských štátoch.

Vo veci „Aruba“ položilo Holandsko Súdnemu dvoru päť prejudiciálnych otázok za účelom zistenia, či Holandsko ako členský štát má povinnosť priznať právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu osobám, ktoré hoci majú holandské štátne občianstvo, majú bydlisko na území patriacom medzi zámorské krajiny a územia, ako je Aruba. Tieto krajiny majú osobitný režim pridruženia k Spoločenstvu. V Holandsku sa voľby do Európskeho parlamentu konali iba v jeho kontinentálnej časti, avšak nie na ostrovoch Antily a Aruba. Holandskí štátni príslušníci, páni Eman a Selinger mali trvalé bydlisko na ostrove Aruba. Nakoľko mali záujem zúčastniť sa volieb do Európskeho parlamentu, požiadali o zápis do zoznamu voličov, vedeného v Holandsku. Ich žiadosť

⁷²Prípád C-145/04 *Spain vs. the United Kingdom*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

bola zamietnutá s odôvodnením na znenie holandského volebného zákona a taktiež s poukazom na to, že uvedení žiadatelia ako obyvatelia Aruby nemali bydlisko na území Holandska minimálne desať rokov. Proti tomuto rozhodnutiu podali páni Eman a Sevinger odvolanie s poukázaním na to, že holandský volebný zákon je v rozpore s ustanoveniami Zmluvy týkajúcimi sa občianstva Európskej únie. Zastávali názor, že tieto ustanovenia priznávajú právo voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu všetkým štátnym príslušníkom každého členského štátu, vrátane tých, ktorí majú bydlisko v zámorských krajinách a územiach, a teda na ktoré sa vzťahuje osobitný režim pridruženia k Spoločenstvu. Holandský súd sa následne obrátil na Súdny dvor s piatimi prejudiciálnymi otázkami, týkajúcich sa legitimacy vylúčenia volebného práva žalobcov.

Obsahom prejudiciálnych otázok boli nasledovné otázky:

- Uplatňuje sa druhá časť Zmluvy o ES na osoby, ktoré majú štátnu príslušnosť členského štátu a ktoré majú zároveň trvalý pobyt na území patriacom medzi zámorské krajiny a územia, uvedené v článku 299 ods. 3 Zmluvy o ES?
- V prípade zápornej odpovede na prvú otázku, môžu členské štáty v súvislosti s článkom 17 ods. 1 Zmluvy o ES udeliť štátnu príslušnosť osobám, ktoré majú bydlisko alebo trvalý pobyt v uvedených zámorských krajinách a územiach?
- Možno článok 19 ods. 2 Zmluvy o ES v súvislosti s článkami 189 a 190 ods. 1 Zmluvy o ES vykladať v tom zmysle, že bez ohľadu na výnimky vo vnútroštátnych právnych poriadkoch, každému občanovi Európskej únie, ktorý má bydlisko alebo trvalý pobyt v zámorských krajinách a územiach, bez výhrad prislúcha právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu?
- Odporuje ustanoveniam článku 17 Zmluvy o ES a článku 19 ods. 2 Zmluvy o ES to, aby osoby, ktoré nie sú občanmi Európskej únie, mali aktívne a pasívne volebné právo vo voľbách do Európskeho parlamentu?
- Stanovuje právo Spoločenstva požiadavky týkajúce sa povahy nápravy, ktorá sa má poskytnúť, ak sa vnútroštátny súd domnieva že tým, že v súvislosti s voľbami neboli zapísané osoby, ktoré majú bydlisko alebo trvalý pobyt v Holandských Antilách a na Arube a ktoré majú holandskú štátnu príslušnosť, došlo k porušeniu ich práv?

O prejudiciálnych otázkach holandského súdu rozhodol Súdny dvor tak, že osoby, ktoré majú štátnu príslušnosť členského štátu a majú bydlisko alebo trvalý pobyt na území patriacom medzi zámorské krajiny a územia uvedené v článku 299 ods. 3 Zmluvy o ES, sa môžu dovolávať volebných práv, ktoré sa priznávajú občanom Európskej únie. Súdny dvor zároveň konštatoval, že v zmysle práva Európskej únie patrí vymedzenie osôb, ktoré majú právo voliť a byť volené do Európskeho parlamentu, do právomoci každého členského štátu. Ich vymedzenie však musí zodpovedať právu Spoločenstva. „Ani články 189 ES a 190 ES, ani akt o priamych a všeobecných voľbách poslancov Európskeho parlamentu totiž výslovným a presným spôsobom neuvádzajú, kto má právo voliť a byť volený do Európskeho parlamentu. Z článkov 189 ES a 190 ES, ktoré sa týkajú Európskeho parlamentu a ktoré stanovujú, že Európsky parlament sa skladá zo zástupcov ľudu členských štátov, nie je teda v tejto súvislosti možné vyvodiť žiadny jasný záver, keďže pojem „ľud“, ktorý nie je definovaný, môže mať v jednotlivých členských štátoch a jazykoch Únie rozličné významy. Okrem toho ustanovenia druhej časti Zmluvy týkajúce sa občianstva Únie občanom Únie nepriznávajú nepodmienené právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu. Článok 19 ods. 2 ES sa totiž obmedzuje na uplatnenie zásady zákazu diskriminácie z dôvodu štátnej príslušnosti.“⁷³

Z odôvodnenia rozhodnutia Súdneho dvora vyplýva, že členské štáty Európskej únie sú oprávnené stanoviť podmienky aktívneho a pasívneho volebného práva volieb do Európskeho parlamentu s ohľadom na územie, na ktorom sa voľby majú konať. Je však nevyhnutné pri určovaní jednotlivých volebných kritérií prihliadať na zásadu rovnosti práv a zákazu diskriminácie u štátnych príslušníkov nachádzajúcich sa v porovnateľných situáciách. Na obyvateľov zámorských krajín a území sa vzťahujú osobitné ustanovenia uvedené v článkoch 182 až 188 Zmluvy o ES, takže sa na ne, s výnimkou výslovného odkazu, neuplatňujú všeobecné ustanovenia Zmluvy o ES. Z uvedeného vyplýva, že články 189 a 190 Zmluvy o ES upravujúce voľby do Európskeho parlamentu sa na územiach týchto krajín neuplatňujú, to znamená že členské štáty nie sú povinné v týchto krajinách a na týchto územiach uskutočniť voľby do Európskeho parlamentu. Článok 19 ods. 2 Zmluvy o ES, ktorý uplatňuje zásadu zákazu diskriminácie na základe štátnej príslušnosti na právo voliť a byť volený vo

⁷³Prípady C-300/04 *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders van den Haag*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

voľbách do Európskeho parlamentu, sa v zmysle rozhodnutia Súdneho dvora neuplatňuje na občanov Európskej únie, ktorí majú bydlisko v zámorských krajinách a územiach a svoje právo voliť zamýšľajú vykonať v členskom štáte, ktorého sú štátnym príslušníkom.

Súdny dvor taktiež poukázal na potrebu vymedzenia opatrení, ktoré umožňujú nápravu osobe, ktorá nebola z dôvodu vnútroštátnych právnych ustanovení zapísaná do zoznamu voličov. Tieto opatrenia, ktoré môžu zahŕňať napríklad aj náhradu škody spôsobenej porušením práva Európskej únie členským štátom nesmú byť v zmysle zásady rovnocennosti ani nevýhodnejšie, než opatrenia týkajúce sa práv, ktoré majú pôvod vo vnútroštátnom právnom poriadku, a ani nemôžu v zmysle zásady efektivity prakticky znemožniť alebo výrazne sťažiť výkon práv priznaných právnym poriadkom Spoločenstva. „Zásada zodpovednosti členského štátu za škody spôsobené jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ktoré sa pripisujú tomuto členskému štátu, je súčasťou systému Zmluvy, a členský štát je teda povinný spôsobenú škodu nahradiť vtedy, ak porušená právna norma zveruje jednotlivcom práva, ak je porušenie dostatočne závažné a ak medzi povinnosťou, ktorá vyplýva štátu, a škodou, ktorá vznikla poškodeným osobám, existuje priama príčinná súvislosť bez toho, aby sa vylúčilo, že k vzniku zodpovednosti štátu by mohlo dôjsť aj za menej obmedzených podmienok na základe vnútroštátneho práva.“⁷⁴

Uvedené rozhodnutia Súdneho dvora sa v právnej teórii a praxi stretli taktiež s protichodnými názormi, v zmysle ktorých vylúčenie možnosti voliť a byť volaný do Európskeho parlamentu osobami majúcimi trvalý pobyt v zámorských krajinách a územiach pridružených k Spoločenstvu je plne v súlade so zásadou proporcionality a zákazu diskriminácie.

⁷⁴Prípady C-300/04 *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders van den Haag*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

ZÁVER

Berúc do úvahy špecifickosť a variabilitu štátneho občianstva v právnej úprave jednotlivých štátov, závislú od aktuálneho smerovania štátu a jeho politiky v oblasti zachovania si vlastnej integrity na jednej strane a zadefinovania podmienok pre jej zmenu na strane druhej, sa táto rigorózna práca sústreďovala v prvom rade na ozrejmienie základnej terminológie týkajúcej sa štátneho občianstva v medzinárodnom práve, právnej úpravy štátneho občianstva SR, občianstva EÚ a judikatúry Súdneho dvora EÚ v tejto oblasti.

Na základe dosiahnutých výsledkov výskumu môžem konštatovať, že cieľ rigorózneho práce, ktorým bolo na základe teoretických poznatkov a judikatúry Súdneho dvora EÚ bližšie priblížiť problematiku občianstva EÚ a na základe rozhodnutí Súdneho dvora EÚ poukázať na jeho dôležitosť a význam pre všetkých občanov EÚ bol naplnený. Verím, že spracovanie danej problematiky rigorózneho práce prispeje k zvýšeniu informovanosti v tejto oblasti s dôrazom na osobité práva vyplývajúce z občianstva EÚ.

Hypotéza rigorózneho práce, ktorou bolo tvrdenie, že rozhodnutia Súdneho dvora EÚ priznávajú občanom EÚ stále viac práv vyplývajúcich z občianstva EÚ, čím občianstvo EÚ v praxi nadobúda pre občanov EÚ postupne väčší význam, sa analýzou vybraných rozhodnutí Súdneho dvora EÚ potvrdila.

Vo vývoji inštitútu občianstva EÚ zohral dôležitú úlohu Súdny dvor EÚ, ktorý svojimi rozhodnutiami postupom času dotváral charakter občianstva EÚ. Vývoj občianstva EÚ, tak ako je obsiahnutý v judikatúre Súdneho dvora možno, vzhľadom na obsah a význam rozhodnutí rozdeliť do niekoľkých období. V histórii formovania občianstva EÚ preto možno rozoznať niekoľko etáp, v ktorých rozhodoval Súdny dvor mnohokrát aj protichodne a ktoré boli ovplyvňované predovšetkým dosiahnutým stupňom vývoja konceptu občianstva EÚ ako aj integrácie EÚ. Zastávam názor, že práve zásluhou rozhodovacej činnosti Súdneho dvora bolo občianstvo EÚ koncipované ako súbor základných práv, z ktorých niektoré majú dokonca priamy účinok. Preto považujem skúmanie tejto problematiky z hľadiska judikatúry Súdneho dvora za neopomenuteľné.

Na základe niekoľkých rozhodnutí SD potvrdil zásadu, v zmysle ktorej regulácia občianstva zohráva v kompetencii členských štátov významnú úlohu, ale zároveň došlo

k ustanoveniu obmedzení kompetencií členských štátov výlučne na práva, ktoré nie sú regulované právom Spoločenstva.

Z rozhodnutia Súdneho dvora vyplynul záver, v zmysle ktorého je právom každého členského štátu definovať podmienky nadobúdania a straty štátneho občianstva, ak toto právo vykonáva v súlade s komunitárnym právom.

Rozhodovacou činnosťou Súdneho dvora na základe zákazu diskriminácie nadobudlo občianstvo EÚ charakter inštitútu, ktorý neexistuje len teoreticky, ale jeho obsah je aj reálne chránený Súdny dvorom. Súdny dvor dokonca rozšíril zákaz diskriminácie na základe štátnej príslušnosti občanov EÚ o použitie materinského jazyka, zákazu diskriminácie z dôvodu mena či o neekonomické aktivity, čím začlenil do materiálneho rozsahu práva Európskej únie ďalšie oblasti, ktoré neboli samotným právom Európskej únie nijako upravené, v dôsledku čoho možno zákaz diskriminácie na základe štátnej príslušnosti chápať ako pomerne univerzálny princíp riešenia otázok týkajúcich sa občianstva EÚ.

Súdny dvor vo svojich rozhodnutiach tiež dospel k záveru, v zmysle ktorého vymedzenie osôb majúcich právo voliť a byť volení vo voľbách do Európskeho parlamentu patrí do právomoci každého členského štátu, pričom sa má dodržiavať právo EÚ, ktoré však nebráni tomu, aby členské štáty priznali právo voliť a byť volený určitým osobám majúcim s ním úzky vzťah, teda iným osobám, ako sú jeho vlastní štátni príslušníci alebo občania Únie majúci bydlisko na jeho území.

Predmetom rozhodovacej činnosti Súdneho dvora boli aj rodinní príslušníci občanov EÚ, ktorí nemajú štátne občianstvo žiadneho z členských štátov, najmä ich práva. Súdny dvor konštatoval, že v zmysle právnej úpravy Európskej únie, rodinný príslušník, bez ohľadu na to, či je alebo nie je občanom Európskej únie, požíva množstvo práv na úrovni občana Európskej únie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- AZUD, J. 2003. *Medzinárodné právo*. Bratislava : VEDA, 2003. ISBN 80-224-0753-4.
- AZUD, J. 2008. *Zásady medzinárodného práva*. Bratislava : VEDA, 2008. ISBN 80-224-0753-4.
- BALGA, J. A KOL. 2000. *Slovenské cudzinecké právo*. Bratislava : Akadémia PZ Bratislava, 2000. ISBN-80-8054-136-1.
- BERTHOTYOVÁ, E. 2006. Medzinárodný systém ľudských práv a utečenecké právo. In *Justičná revue*, roč. 58, 2006, č. 4, ISSN 1335-6461.
- BŘÍZA, P. 2006. Svoboda usazování v Evropske unii optikou vybraných rozsudků ESD. In *Jurisprudence*, roč. 15, 2006, č. 2, ISSN 1210-3977.
- ČEPELKA, Č. ŠTURMA, P. 2003. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha : Eurolex Bohémia. 2003. ISBN 80-86432-57-2.
- ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P. 2008. *Mezinárodní právo veřejné. 1. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7179-728-9.
- ČERNÝ, J., VALÁŠEK, M. 1996. *České státní občanství*. Praha: Linde Praha, 1996, ISBN 80-7201-018-2.
- DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. 2006. *Mezinárodní právo veřejné. 3. vydání*, Praha: Linde Praha, a. s., 2006, ISBN 80-7201-628-8.
- DAVID, V., SLADKÝ, P., ZBOŘIL, F. 2008. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou. 1. Vydanie*. Příbram: Leges, 2008, ISBN 978-80-87212-08-0.
- DOLEŽIL, T. 2005. Právo pobytu občanů Evropské unie v jiném členském státě. In *Jurisprudence*, roč. 14, 2005, č. 3, ISSN 1210-3977.
- DRGONEC, J. 2007. *Ústava Slovenskej republiky – Komentár, 2. prepracované a rozšírené vydanie*, Šamorín : Heuréka, 2007. ISBN 80-89122-38-8
- ŘURČO, P., A KOL. 2007. *Bezpečnostno právní terminologie*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2007. ISBN 978-80-8054-406-5
- GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. 2009. *Statusové věci občanů*. Praha: ASPI, a. s., 2009,

- HUBENÁK, L. 2000. *Právne dejiny Slovenska do roku 1918*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2000. ISBN-80-8055-463-3.
- CHOVANEC, J., HOTÁR, V., PALÚŠ, I. 2008. *Ústavné právo Európskej únie a Slovenskej republiky*. Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2008. ISBN 978-80-8083-428-9.
- KANDALEC, P. 2010. Janko Rottmann: Není občanství jako občanství. In *Jurisprudence*, roč. 19, 2010, č. 5, ISSN 1210-3977.
- KLUČKA, J. – PECHO, P. 2007. Občianstvo v medzinárodnom a európskom práve. In *Právny obzor*, roč. 90, číslo 3. ISSN 0032-6984.
- KLUČKA, J. 2008. *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava : JURA EDITION, spol. s r.o., 2008. ISBN 978-80-8078-220-7.
- LOJEK, A. 2010. Formy azylového práva v raném novověku, In *Právnik*, roč. 149, 2010, číslo 3. ISSN 0231-6625.
- LYČKA, M. 2006. Rozsah aplikace zásady ne bis in idem v Schengenském prostoru. In *Jurisprudence*, roč. 15, 2006, číslo 8. ISSN 1210-3977.
- LYČKA, M. 2007. Občanství Evropské unie – kam až může dojít judikatura ESD? In *Právní rozhledy*, roč. 15, 2007, číslo 8. ISSN 1210-6410.
- MAZÁK, J. 2009. *Základy práva Európskej únie*. Bratislava : JURA EDITION, spol. s r.o., 2009. ISBN 978-80-8078-289-4.
- MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P. 2003. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, ISBN 80-7160-175-6.
- MRÁZ, S., POREDOŠ, F., VRŠANSKÝ, P. 2007. *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2007. ISBN 978-80-225-2325-7.
- ONDŘEJ, J., POTOČNÝ, M. 2004. *Obecné mezinárodní právo v dokumentech. Druhé vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2004, ISBN 80-7179-814-2.
- OUTLÁ, V. 2005. Úprava práva pohybu a pobytu občanů EU a jejich rodinných příslušníků na území členských států EU. In *Jurisprudence*, roč. 14, 2005, č. 4, ISSN 1210-3977.
- PALÚŠ, I. 2002. *Štátne právo*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2002. ISBN 80-7097-482-6.

- PIROŠÍKOVÁ, M. 2008. *Komentár k vybraným článkom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd*, Bratislava : Euroiuris – Európske právne centrum, o. z., 2008. ISBN 978-80-969554-5-9.
- POSLUCH, M., CIBULKA, Ľ. 2009. *Štátne právo Slovenskej republiky*. Šamorín : Heuréka, 2009. ISBN 978-80-89122-56-1.
- POTOČNÝ, M., ONDŘEJ, J. 2006. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*, 5. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006. ISBN 80-7179-536-4.
- POTOČNÝ, M. 1996. *Mezinárodní právo. Zvláštní část. 1. Vydanie*. Praha: C. H. Beck, 1996.
- PROCHÁDZKA, R., ČORBA, J. 2007. *Právo Európskej únie (vybrané otázky pre prax)*. Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r.o., 2007. ISBN 978-80-88931-62-1.
- REBRO, K., BLAHO, P. 1997. *Rímske právo*. Bratislava : MANZ, 1997. ISBN-80-85719-08-8.
- ROSPUTINSKÝ, P. 2010. Právo občana EÚ na konzulárnu ochranu, In *Právnik*, roč. 149, 2010, číslo 2. ISSN 0231-6625.
- RUFFER, E. 2006. Vztah Úmluvy k provedení Schengenské dohody o volném pohybu osob. In *Jurisprudence*, roč. 15, 2006, č. 3, ISSN 1210-3977.
- SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. 2010. *Primárne právo Európskej únie (aplikácia a výklad práva Únie s judikatúrou)*. Euroiuris – Európske právne centrum, o. z., 2010. ISBN 978-80-89406-06-7.
- STRÁŽNICKÁ, V. 2010. *Základy práva Európskej únie*. Bratislava : MERKURY spol. s r.o. 2010. ISBN 978-80-89458-01-1.
- SVÁK, J., CIBULKA, Ľ., KLÍMA, K. 2009. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. 2. vydanie, Žilina: Poradca podnikateľa, spol. s r.o., 2009. ISBN 978-80-89363-35-3.
- ŠKOVRA NOVÁ, L. 2007. Kódex schengenských hraníc. In *Justičná revue*, roč. 59, 2007, č. 6-7, ISSN 1335-6461.
- ŠLOSARČÍK, I. 2010. Autonomie členských států a občanství EU v judikaturě ESD. In *Jurisprudence*, roč. 19, 2010, č. 5, ISSN 1210-3977.
- ŠTURMA, P., BALAŠ, V., BÍLKOVÁ, V. 2009. *Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009.

TOMKO, J. A KOL. 1988. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava : Obzor, 1988. ISBN-65-033-88.

ZACHAROVÁ, E. 2006. Právna úprava azylového konania v Slovenskej republike. In *Justičná revue*, roč. 58, 2006, č. 10s, ISSN 1335-6461.

ZEMKOVÁ, j. 2006. Právna úprava a rozhodovanie v oblasti azylu v Slovenskej republike. In *Justičná revue*, roč. 58, 2006, č. 4, ISSN 1335-6461.

Medzinárodné zmluvy

Dohoda medzi Československom a Maďarskom o výmene obyvateľstva

(zo dňa 14.4.1946; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 145/1946 Zb.)

Dohoda medzi vládou Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vládou Francúzskej republiky o zrušení vízovej povinnosti pre krátkodobé pobyty

(zo dňa 11.7.1990; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 341/1990Zb.)

Dohoda medzi vládou Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vládou Poľskej republiky o bezvízovom styku

(zo dňa 19.5.1991; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 322/1991 Zb.)

Dohoda medzi vládou Československej socialistickej republiky a Rakúskou spolkovou vládou o zrušení vízovej povinnosti

(zo dňa 18.1.1990; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 70/1990 Zb.)

Dohovor medzi Československou republikou a Zväzom sovietskych socialistických republík o úprave štátneho občianstva osôb s dvojakým občianstvom

(zo dňa 5.10.1957; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 47/1958 Zb.)

Dohovor medzi Československou socialistickou republikou a Maďarskou ľudovou republikou o úprave niektorých otázok štátneho občianstva

(zo dňa 4.11.1960; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 37/1961 Zb.)

Dohovor medzi Československou socialistickou republikou a Poľskou ľudovou republikou o úprave otázok týkajúcich sa dvojakého štátneho občianstva

(zo dňa 17.5.1965; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 71/1966 Zb.)

Dohovor o niektorých otázkach týkajúcich sa kolízie zákonov o občianstve

(zo dňa 12.4.1930)

Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti

(zo dňa 28.9.1954; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 206/2001 Z. z.)

Dohovor o redukovaní počtu osôb bez štátnej príslušnosti

(zo dňa 30.8.1961; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 192/2001 Z. z.)

Dohovor o štátnom občianstve vydatých žien

(zo dňa 20.2.1957; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 72/1962 Zb.)

Dohovor o zabránení stavu bez štátnej príslušnosti súvisiacom s nástupníctvom štátov

(zo dňa 19.5.2006)

Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda

(zo dňa 19.6.1990; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 922/2000 ES)

Dojednanie o zrušení vízovej povinnosti medzi vládou Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vládou Spolkovej republiky Nemecko

(zo dňa 27.6.1990; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 340/1990 Zb.)

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

(zo dňa 4.11.1950)

Európsky dohovor o občianstve

(zo dňa 16. 11.1997)

Charta základných práv a slobôd Európskej únie

(zo dňa 12. 12.2007)

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

(zo dňa 7.10.1968; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 120/1976 Zb.)

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

(zo dňa 7.10.1968; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 120/1976 Zb.)

Viedenský dohovor o diplomatických stykoch

(zo dňa 18.4.1961; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 157/1964 Zb.)

Všeobecná deklarácia ľudských práv

(zo dňa 18.4.1961)

Zmluva medzi Československou republikou a Zväzom sovietskych socialistických republík o Zakarpatskej Ukrajine

(zo dňa 29.6.1945; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 186/1946 Zb.)

Ženevský dohovor o právnom postavení utečencov

(zo dňa 28.7.1951; uverejnená v Zbierke zákonov pod č. 319/1996 Z.z.)

92/C191/01 Zmluva o Európskej Únii, 1992

2007/306/01 Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, 2007

C115/47 Konsolidované znenie Zmluvy o fungovaní Európskej únie, 2008

2001/C80/01 Treaty of Nice, Amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Union Communities and Certain Related acts, 2001

Amsterdamská Zmluva o Európskej Únii, 1999

Použité právne predpisy

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Zákon č. 40/1993 Z.z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine v znení neskorších predpisov

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov

Súdne rozhodnutia

C-369/90 *Mario Vicente Micheletti and Others v Delegación del Gobierno Cantabria*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 7. júla 1992.

C-378/97 *Criminal Proceedings against Wijzenbeek*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 21. septembra 1999.

C-186/87 *Cowan v. Trésor Public* ECR 195, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 2. februára 1989.

C-493/01 *Orfanopoulos and Oliveri v. Land Baden Württemberg*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 19. apríla 2004

C-348/09 *Oberverwaltungs gericht für das Land Nordrhein*, rozhodnutie Súdneho dvora v prejudiciálnom konaní zo dňa 22. mája 2012

C-145/9 *Bádensko-Württembersko v. Panagiotis Tsakouridis*, rozhodnutie Súdneho dvora v prejudiciálnom konaní zo dňa 21.01.2011

C-85/96 *Sala v Freistaat Bayern* ECR I-2691, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 12. mája 1998.

C-184/99 *Grzelczyk v Centre public d' aidesociale d' Ottignies-Louvain-la-Neuve* ECR I-6193, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 30. Septembra 2001.

C-224/98 *Marie-Nathalie D'Hoop v Office national del' emploi*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 11. júla 2002.

C-456/02 *Trojani v Centre public d'aidesociale de Bruxelles*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 7. september 2004.

C-127/08 *Blaise Baheten Metock a i. v. Minister for Justice, Equality and law Reform*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 25. júla 2008.

C-413/99 *Baumbast, R v Secretary of State for the Home Department*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 17. septembra 2002.

C-274/96 *Bickel and Franz*, rozsudok Súdneho dvora zo dňa 24. novembra 1998.

C-148/02 *Garcia Avello v. Etat Belge*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 2. októbra 2003.

C-138/02 *Brian Francis Collins v. Secretary of State for Work and Pensons*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 23. marca 2004.

C-535/08 *Maria Catena Rita Pignataro/Ufficio Centrale Circostrizionale c/o Tribunaledi Catania a i.* Rozhodnutie Súdneho dvora zo dňa 03.decembra 2008

C-145/04 *Spain v. the United Kingdom*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006

C-300/04 *M. G. Eman and O. B. Sevinger v. College van burgemeester en wethouders vanden Haag*, rozhodnutie Európskeho súdneho dvora zo dňa 12. septembra 2006.

Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Matthews vs. the UK* zo 18. februára 1999.

Internetové zdroje

<http://eur-lex.europa.eu>

www.justice.gov.sk

<http://www.unhcr-centraleurope.org/sk/komu-pomahame/osoby-bez-statnej-prislusnosti.html>